

Kniplingskræmmer Jens Wulffs dagbog

Uddrag ved **Peter Kr. Iversen**

1845—48

1845

1845 1/1 ... Vi fik formiddagen besøg af Nagel og hans søster, og talrig blev vort selskab; 10 var vi i kirken, som vor stoel ey kunde rumme, men vi havde ikke den glæde at høre vor gode gamle præst; thi skiøndt lidt bedre formaaer han dog ikke endnu at forestaae sit kald, og er dette første gang i hans lange embedstid, at han iuule- og nytårsfesten har maattet holde sig tilbage fra kirken....

1845 . . . Skrev til kammerjunker, grev Sponek med et stk. knipl. for udlæg og havde bemøyselser i anledning af de efter dronningens ordre forfærdigede knipl. — dato 1. ian. — hoslagd til Det kongel. Generaltoldkammer og Commerce Collegium med bemærkning over fortoldede sække, hvor ieg gav slip paa erstatning efter de mig forundte bevillinger, og berørte væveriet, som ieg med første ville tillade mig at ansøge om begunstigelser for.....

1845 16/1 ... Vore børn paa Ferd. nær toge til Høyer, hvor der er valg i dag.

1845 27/2 ... I Bredebroe var i disse dage session. Grev Sponek kom her ikke saa lidt som nogen steds, da han ey var ret vel, ligesom ieg heller ikke kunde hilse ham. Ferdinand fortraadte mit sted og overleverede ansøgningen om consession til væverie af bomuldstøy, hvilket sikkert vil blive got anbefalet af amtmanden, ligesom det er bleven af herredsfogden.

1845 9/3 .. Børnene bleve i dag ved Rottenburg confirmerede; den gode Lautrup kunde disværre ey selv forrette den højkirkelige handling. Han bliir alt mere og mere sløv, og

1845 9/3. Rottenburg = pastor Nicolaj Ratenburg, pastor Lautrups hjælpepræst, sen. sognepræst i Brede; jvfr. 1845 7/12.

især hans aandskræfter tabe sig — neppe vil han komme til at forestaa sit embede igien. Menigheden lider derved et stoer tab, der neppe ved nogen anden vil vordet erstattet igien. Dog vel samme, at han har virket saa længe — nu 48 aar. . . .

1845 19/3 . . . Ved at søge efter noget i den skuffe, mine skrivefortællinger ligger i, kom ieg til at see lidt i samme, som ieg ey har havd i haand i mange, mange aar og blev ret glad og opmuntret derved i sind og hierte. Her opdagede ieg en skat, der i alderdom vil kunde forskaffe mig megen nydelse — da ieg derved kand gaae tilbage og atter forleve, nyde min ungdomsdages saa lykkelige tid. . . .

1845 26/3 . . . Var med Ferdinand i Tønder, hvor Humlekaaren blev stillet til auktion indsat til 10.000 mk., men der var slet ingen liebhavere, ingen bød.

1845 3/4 . . . Vor kiere Hochberg kom denne formiddag hiem og har kuns været borte i 3 uger. Hvor var det anderledes i min reisetid. Sørgelig handelen saaledes er aftagen; nu er det kuns de stoere stæder, hvor der er noget at sælge. Handelen paa landet med denne artikel er disværre uddød, og dette var dog den sikreste og den beste. . . .

1845 1/5 . . . Det var i dag himmelfarts- og min fødselsdag, hvor ieg tiltraadte mit 72. aar. De dage kommer nu, om hvilke det heder: „De behage mig ikke“, hvor legemets som siælekræfterne svækkes, og vil maaske kuns en liden stund være tilbage af min levetid. Give Gud, at samme ey maatte vordet for byrdefuld, at taalmodighed, mod og haab maae holde sig opreist, og at ieg med taknemmelig hierte maa paaskiønne det meget gode, de mange glæder, Herren lod falde i min hældige lod, med roelig sind maatte bære de ubehageligheder som lidelser, der kunde vordet mig paalagde. . . .

1845 11/5 . . . Vor gode pastor Lautrup maatte ogsaa pindsefæsten blive hiemme og kommer vel aldrig i kirken mere, thi han svækkes meer og meer paa siel som paa legeme.

1845 11/6 [Munkebro] . . . Skrev til min gamle troe ven og naboe, den værdige pastor Lautrup og tog, hvad skriftlig an-

1845 26/3. Humlekaaren = Humlekærren.

gaar, med rørt hierte og taknemmelige følelser afskeed for dette liv. . . .

1845 15/6 . . . Paatænkte Belum marked, hvilket [jeg] bivaanedede i en række af 40 aar, og ieg nød mangen glad time der over min handels gunstige gang.

1845 4/7 . . . Havde den sorg ved min hiemkomst at finde den gode pastor Lautrup, min troe ven og naboe i sidste aandedræt, dog derved den glæde endnu engang at see og tale ham; hans øyne vare lukkede, men da han hørte min røst, aabnede han samme for sidste gang, saae temmelig længe paa mig, famlede efter min haand, talte nogle ord*) og et par minutter efter var han død. Det var, som om han afbiede mit komme for endnu engang at se og tale, tage afsked med mig.

Hvor meget taber Brede menighed ved denne værdige mands død, men især ieg og min familie. O! hvor meget, hvor uendelig meget have vi ham at takke, hvor har han saa ofte glædet, opmuntret og trøstet os, og hvor meget have vore børn ham at takke, hvis kundskaber og høiere dannelse for størstedelen er at tilskrive ham. Mig var han en trofast ven. For hans og hans sal. kones skyld bosatte ieg mig i Brede, og ieg velsigner den dag, da denne beslutning blev fattet, et bedre nabo-laug, en troefastere ven som veninde findes vist sielden paa denne iord, og det lidte tab er for mig uoprettelig.

Han opnaaede en alder af 82½ aar og var 48 aar præst i Brede menighed, 7 aar i Apenrade, altsaa havde han i 55 aar forkyndet evangelium og stedse selv befulgt, hvad han lærte. Saare meget har han indvirket paa folkets dannelse og forædling, dyd og gudsfrygt i ord og gierning og hans minde vil blive i velsignelse hos alle, som nu lever, og selv efterslægten vil med agtelse erindre sig ham.

1845 11/7 . . . Min gode naboe, ven og lærer, pastor Lautrup blev iordet i dag. Følget var saa talrig, at kirken neppe kunde rumme samme. Liget blev baaren her fra til kirken; veien var smuk ievnet og reven, for en deel bestrøet med grønne blade og

*) Tak, tak, tak! var hans sidste ord, men det var end mere mig, der havde at takke ham.

blomster. 14 musicanter fra Ribe med blæsende instrumenter gik foran liget, derefter fulgte 8 hviidklædte piger med blomsterkurve, hvilke udstroede blomster. Paa kisten hang og laae en smuk blomsterkrands og kors, som Dora havde færdiget og medbragt. Provst Koch fra Døstrup holdt en meget smuk tale, der meget tilsagde mig og vandt almindelig bifald; mange taa-
rer flød, og alles hierter vare rørte. . . .

Og saa blev da denne fromme mands jordefærd saadan hæ-
dret som hans lære, liv, vandel og eksempel fortiente. . . .

Hvil da nu med fred, du dydens mønster; aldrig glemmer ieg dig, og gid ieg maatte findes værdig paa hiin side atter at forenes med dig og din forudgangne, herlige kone, hvilken ieg ligeledes ikke har glemt og aldrig glemmer.

Det eneste barn, den afdøde har havd og efterlader sig — Christiane — var syg og sengeliggende, mueligt hun snart følger faderen efter. — Da alt i kirken var endt, liget begravet, kunde ieg ey modstaae den drivt at gaae til den syge og sørgende for at see, hvordan hun befandt sig og ved deeltagelse søge trøste og opmuntre hende; hun slumrede, da ieg kom, men vaagnede efter kort tids forløb. Hun lider af en brandbyld, der for nogle dage siden er bleven opereret, og hvorved hun har vist en sielden heltemod; der er dog haab til hendes helbredelse.

1845 22/7 . . . Til Høyer, hvor ieg hørte, at min gamle handelsfælle Fedder Mathiesen i Wisbye igaar er død. Vi begyndte vore handelsreiser saa temmelig til een tiid, han pindsen, ieg paasken 1792, og er nu af mine gamle medhandlende i knip-
lingshandelen ingen meer tilbage. . . .

1845 23/7 . . . Og havde tillige den glæde at modtage con-
cession til vore bomuldstøyvæverier, der lyder efter ønske.

1845 26/7 . . . Besøgte eftermiddagen Christiane, som nu Gud ske lov er got paa bedring.

1845 31/7 . . . Min uldhandel begyndte den 17. may og endte den 22. juli; vi købte 59 719 R mærskuuld, 50 881 R jydsk ditto, ialt 111 600 R .

1845 5/8 . . . Kongen kom i dag fra Ribe over Kloster til Tønder.

1845 7/8 ... Besøg af avlsforvalter Beck fra Trøbyburg, der lader til at være en vakker mand; han er tillige stoer ven af music.

1845 8/8 ... Vandet er overordentlig høyt ved aeen; alle enge stoer der under vand og staar vandet tæt op under broen. Det vil stige endnu, da mølleren i Closter trækker alle sine frieskytter. — Hvilken lykke at høet er hiemme. Hvordan det vil gaae med høstgrøden, kommer derpaa an, hvorlænge vandet bliir staaende over engene.

1845 10/8 ... besøgte tillige Christiane, som nu er got paa bedring og snart vil komme sig. . . . Den sørgelige begivenhed fandt sted, at 4re drenge, som paa de oversvømmede enge ved Apterp vilde segle i en kasse, faldt i vandet og druknede, 2de Pet. Carstensens, 2de Brønnes — de eneste børn sidste havde, og dør Brønnes familie herved ud.

1845 11/8 . . . Besøg af cancellieraad Brasen, der kom fra Föhr, medbragde en hilsen fra kongen, der havde forespurgt efter mig og mine bedrivter, og er ieg ey hos ham skreven i glemmebogen. . . .

Herredsfogden opfordrede mig til at reise til Föhr og hilse paa kongen, hvilket maaskee skeer. Dette er nu anden gang, ieg ved Brasen faaer en hilsen fra kongen og dronningen, og ansaa samme det for skyldighed at takke derfor.

1845 13/8 ... I mærsken skal det see ringe ud og saare megen høe og megen havre gaar forloren.

1845 22/8 ... Jeg fandt her [Højer] et originalt sørgelig syn i den megen høe, der er dreven op til digen ved stormfloden; mand gjør regning paa 1000 læs, som skal være strandet her og vel lige saa meget ved Emmerleff. — Mange mennesker og mange vogne vare i gang for at opbringe den strandede høe. Beklagelig for de stakler, der har mistet samme. — — —

1845 26/8 [Før] . . . Havde denne eftermiddag audience og fandt hos den gode, milde konge en naadig modtagelse, og ieg sporede tydelig, hvad han ogsaa sagde, at det var ham kiert, ieg

1845 7/8. Beck = August B., godsinspektør paa Trøjborg.

traadte frem for ham. Han efterspurgte strax, hvordan det gik med mine handels- og fabriksforetagender; ieg fremlagde et lille, smuk prøvekort af vore bomuldstøyer, som det fornøiede ham at see, men formanede tillige dog io at giøre alt muelige for at opretholde vores kniplingsindustrie. Jeg omtalte trøyebinderier paa Sylt, tillige som forrige gang vognsporrets forandring og indførelse af det vide spor, men kongen sagde, at det var best, dette blev fremlagd for stænderne til nøyere overveielse og betænkning, hvilket ved næste stænderforsamling ogsaa nu skal skee. Nu overrakte ieg Plambeks (fuldmægtig paa amtsstuen i Bredsted) ansøgning om ansættelse. Derefter tilkiendegav ieg mit forsæt at skienke min skønne mooseeng til beboerne af min fødebye Bredebroe og udbad mig tilladelse at ansøge om bevilling til, at skatten af samme maatte capitaliseres og beløbet af mig betalt, paa det der af vedkommende ingen skat var at svare af denne eiendom, hvilket kongen tillod, skiøndt dette io var et usædvanligt tilfælde. Jeg takkede derefter for de trøstens ord, kongen talte til mig i anledning af min Ferdinand, der laae syg i Christiania for 2 aar siden, da hans majestet passerede Mungsbrück; men til sidst takkede ieg med rørt hierte for den hielpevillige haand, han øyebliklig rakte Hamburgs beboere, da de ved ildebrand saa haardt blev hiemsøgte, og kongen selv var rørt ved min tak.

Ved at overgive prøvekortet sagde ieg, at det havde været mit forsæt at tilskrive frøken Waltersdorff og udbede mig den tilladelse at indsende et stk. af vore bomuldstøyer til et af asylerne, som dronningen saa moderlig antager sig; mueligt hendes mayestet kunde tage samme i øyesyn og finde det passende til klædning for de smaa; tillige tilkiendegive, at dronningens naade og godhed for mig var i taknemmelig erindring; men kongen svarede hertil — dette ville vist meget fornøye dronningen.

Kongen berørte nu dronningens sundhedstilstand, og at hun ikke var egentlig syg, men kuns upasselig. — Herefter sagde han, det vil glæde dronningen, naar hun hør, at De endnu er saa munter og rask. Det var nær til, sagde han fremdeles, at

ieg fra Ribe var tagen en anden vei, ey over Closter, og da var ieg ogsaa tagen for hos Dem.

Efter muelighed fremdeles søge fremme vor kniplingsindustrie og ey lade samme gaae til grunde over andre foretagender, hertil formanede kongen, samt at ieg skulde bestræbe mig at formaae mine sønner til, de fulgte faderens spor. Jeg tildristede mig at svare hertil — paatænkende min Blocksberger romance, som ieg for 3 aar overrakte kongen: Ja Deres Majestet — hexen fra Bloksbjerg, har opdragen mig gode børn, der have villie som evne til at virke og udføre meere, end det var deres fader mueligt.

Jeg takkede nu kongen for, at han efter herredsfoged Bransens beretning saavel for i aar som i fior, havde en saa ubetydelig mand som ieg i saa naadig erindring, hvortil kongen svarede: Mænd, der saadan virke til gavn for det almindelige vel paa-tænker ieg gjerne.

Med rørt hierte men glad siel forlod ieg nu vor gode konge, og erindringen af de ord, ieg vexlede med ham vil stedse blive mit minde kier, fortrænge mange melancholske følelser. Det er mig nu saa kier, at ieg tog hid og at atter stadfæstes hos mig, hvad ieg alt længe har følt som sagd: Held det land, der har saadan konge, og hvilket land kand med hensyn hertil stilles ved siden af Danmark?

1845 27/8 [Før] . . . Besøgde cabinetssecretair, kammerherre Tillisch, som ieg dog nok ville lære kiende, og hvilken ieg ey kunde faae i tale igaar; men dette er ikke broderen og har langt fra ikke det venlig imødekommende som han; dog var han gandske artig og seer meget godmodig ud. Jeg samtalte med ham blot om vognsporrets forandring og ombad ham at interessere sig for, dette blev forelagd næste stænderforsamling til forhandling. . . .

1845 27/8 . . . August var ingen behagelig, men en regnmaaned. De lave grunde bleve derved oversvømmede, og megen høe

1845 27/8. Broderen = amtmand, kabinetssekretær Chr. T.; jvnfr. 1844 15/9.

samt korn gik forloren. Floden var høyt oppe, og ved Høyer drev ald høe bort fra werderne, mand regner 3 til 4000 læs, hvorved mange lidte et smertelig tab. . . .

1845 3/9 [Munkebro] . . . Vor gode konge kom denne eftermiddag fra Föhr hertil. Han kiendte mig strax, tiltalte mig saa mild og venlig, sagde at han havde sendt det lille prøvekort af bomuldstøy til Kiøbenhavn, men formanede mig, at ieg for alt vartog knipl. handelen: Jeg svarede kongen, at det var og alle tider havde været min største glæde at give rett mange mennisker beskieftigelse og brød, samt at ieg med mine sønner ogsaa for den kommende tid ville bestræbe os herfor; tillige hilsede og takkede ieg kongen fra min gamle broder, som han strax erindrede sig. . . .

1845 12/9 . . . Efter opfordring fra commerce collegiet ved kontrolleur Mechnagel i Ballum opgav ieg forrige aars omsætning af knipl., bomuldstøy, uld, raps, havre, bindetøy og læderhandsker til beløb i det hele 109,891 rbdlr., tilføyet bemærkning over knipl. handelen, og at det vilde have været ønskelig, hvis mit tidligere forslag at anlægge kniplingskoler som i Sachsen og Belgien samt beskyttelse af eiendomsrettighed med hensyn til nye tegnede og oplagde mønstre var kommen til udførelse. . . .

1845 24/9 . . . Ved min fodtour til Closter tilbagelagde ieg veien som i mine ungdomsdage i 1½ t. fra Bredebroe uagtet ieg paa hiemveien havde den strænge blæst lige imod og følte mig derved slet ikke trættet. I en alder af 72 aar er der vist kuns faae, der gaae endnu saa læt og gjør mig dette efter. Næst min gode natur og sunde konstitution har ieg vist dette at takke, at ieg saa flittig gaar, rører og bevæger mig og ey for tiden har vænnet mig til roe og magelighed. „Det gjør saa got at bevæge sig i frie luft“, sagde dronningen til mig paa Föhr — og hun har sandelig ret — ieg vil derfor ogsaa efterkomme dette saa længe, som ieg kand.

1845 21/10 . . . Frygtelig storm med svære regnilinger natten

1845 31/8. Werderne — vaderne.

1845 24/9. Fra Bredebro til Løgumkloster er vejen 8 km.

1845 21/10. Det fremgår ikke af Mjolden kirkebog, at mennesker er druknet..

og morgenen samt hele dagen, og det var et sand uvejr. Floden var høyt oppe — mange faar og nogle kreature skal være druknede, mand siger ogsaa mennesker ved Meolden egn; og vil denne stormflod vist have tilveiebragt stoere ødeliggelser, ligesom vist mangt skib er gaaet til grunde. Mange mennesker vil have sadt livet til. . . .

1845 27/10. [Nebel mølle] . . . ieg glædede mig til de mange forbedringer og forskønelser, der have funden sted, siden ieg sidst var her. Campen er en meget drivtig som omsigtig mand, der forbedrer sine eiendomme, har bygt sig et smukt og sufficient stuehus samt forpagterboelig og dyrket mange brakke jorder, plantet mange træer, anlagt en stoer mølledam, og min broder har rett megen glæde af sin svigersøn. Kuns iammerskade, at han ey kand see, hvad der drives og foretages. Han finder sig imidlertid med megen roe og taalmodighed i sin tunge skiebne, er endnu ret munter i tale og omgang, digter, dicterer, henholder sig til den forgangne tid, og det lader ey til, at tiden bliver ham saa lang.

1845 7/12 . . . S. sv. meget smukt veyr, der passede saa got for vores præstevalg. Rottenburg havde den lykke at blive valgt, Kline holdt langt den beste tale og havde i enhver henseende fortient at blive valgt, men det gaaer ved saadan leilighed sielden efter fortieneste.

Rottenburg, der saa længe var hos den gode pastor Lautrup, der af medlidenhed antog sig ham og forundte ham ophold hos sig, og der siden stod tjenesten for ved hans sygdom og efter hans død, havde alt for meget forud ved personelle bekjendtskab med menighedens lemmer, og vist har han dette at takke, at han blev valgt.

Det er ham ellers, hvad det personlige angaar, meget at unde, han fik dette levebrød. Han er gammel kandidat, har i mange aar været forlovet, og vilde det maaske have varet længe endnu, før han andensteds var bleven ansatt

1845 7/12. Rottenburg, se noten 1845 9/3; se endv. 1846 18/1. Ved valget fik Rattenburg 119 stemmer, medens de to andre kandidater, pastor P. I. Kliene, Sønderho, og pastor F. Chr. Prahl, Skast, fik 39 stemmer tilsammen (dagb. 1845 8/12).

1845 13/12 . . . Denne nat brændte Andr. Svensens gaard i S. Wolm. 7 hæste og 42 kree indebrændte, og nær var et lille barn brændt med . . .

1845 31/12 . . . Atter var da nu et aar til ende og Gud skee lov, at vi med roe og glæde kand see tilbage til samme. Livets første og største gode, sundhed, faldt ogsaa dette aar i vort hældige lod, ligesom fred, kierlighed og enighed herskede i vor stille huslige kres.

Vor gode kiere Dora forlod os dette aar, hvilket vel gjorde skaar i den fortroelige familiekrede, men Gud lov, at hun fik saa brav en mand, blev os saa nær, og at vi endnu saa ofte kand samles, med saa megen glæde kand besøge hinanden . . .

I handelshenseende var aaret vel ikke saa hældig, dog tilfredsstillende for os. Uldhandelen gik saa nogenlunde, kniplingshandelen ligesaa, og med fabrikat af bomuldstøi gik det fremad, 13 stoele ere i gang, flere bliir tillagd og paa afsads manglede det ikke.

For at blive igang og ikke gandske udøe som kjøber af vort lands producter kjøbte ieg a meta med Iversen i Tønder 640 t. raps, men som maatte oplægges og i stæden for vinding, sandsynlig vil bringe tab.

Vi havde denne egn som i vort land i det hele et got og vel-signet aar. Vel blev veyerligget vanskelig og lavere egne lede meget ved oversvømmelse, men dog var i det hele høsten god, og naar vi anstille sammenligning imellem vores og mange andre lande, da have vi aarsag til at glæde os og takke Gud. Kornpriserne vare derved for producenten gode; rug kostede ved aarets udgang 10 á 11 mk., byg 7 mk. 8 á 8 mk., havre 5 mk. 8 á 6 mk., boghvede 9 mk, og rapsprisen var efter aaret 20 mk.

En sørgelig epidemie fandt sted ved kartoflerne i de fleste af Europas lande, og megen nød som elendighed blev derved frembragd, saa det staar at befrygte, mange vil i vinterens forløb omkomme, da ogsaa kornet der er dyrt. Ogsaa i vort land blev mange kartofler bedervede, dog have vi endnu nok til føde og sæd, uagtet en deel er bleven udskibet . . .

1845 31/12. Dora var 21/6 blevet gift med apoteker Hermann Nagel, Højjer. Iversen = Johs. Conrad I.

1846.

1846 7/1 . . . Vore tre sønner marserede til Trøyburg, hvor ogsaa Nagel indfandt sig, og hvor alle ved musikalsk underholdning amuserede sig got. Hver anden onsdag har mand give skiftemøde i Høyer, Trøyburg og her, hvilket meget har mit biefald. Det er saadan uskyldig underholdning, og Beck og hans kone er vakre folk.

1846 18/1 . . . Vores nye præst, pastor Ratenborg blev indsat i dag, og kirken var atter overfyldt af mennesker . . .

1846 31/5 . . . Mine uldtourer begyndte ieg først den 24. og vil vist blive ringe, da vores medkiøbere anlægge langt høyerer priser, end vi have ordre til. En lykke imidlertid, at ieg var kommen saa vidt at kunde taale at reise, hvilket vist vil indvirke gavnlig paa mit sundhed. May maaned var sørgelig for mig, hvad sundhed angaar, men Gud lov at samme endte sig bedre end den begyndte . . .

1846 31/7 . . . Mine sønners fabriksbygning begyndte denne maaned. Politisk tænkelig var kongens aabne brev tronfølgen angaaende, der gjorde megen ubehagelig indtryk paa slesvigholstenerne.

1846 12/8 . . . Det nye huus fandt ieg reist. Det tager sig meget got ud og vil blive en prydelse for byen.

1846 29/8 [Før] . . . Havde eftermiddagen audience — var efter ønske den sidste og underholdt mig temmelig længe med de naadige konge. Han var saa mild og venlig og yttrede sig endog fortroelig mod mig med hensyn til dagens begivenheder — hans aabne brev — de holstenske stænders opløsning og andet mere. Det fornøiede kongen at høre, det gik bedre med kniplehandelen som ogsaa med bomuldstøi væverie. At sidste ikke var fabrik, hvor tvang og haardhed fandt sted, især med børn, men huusflids frembringelse, — dette fornøiede kongen saa meget. Han omtalte dronningen, at hun var vel og drak som sædvanlig brønnd denne tid, adspurgte mig, hvorledes badet i

1846 31/5. W. havde måttet holde sengen i nogen tid på grund af et dårligt ben, som ogsaa tidligere har voldt ham besvær.

1846 29/8. I margin læses: »Adjutant, major Fensmark, en meget ferm mand.«

gaar var bekommet mig, og hørte med forundring, kongen vidste ikke allene, at ieg var her, men ogsaa at have brugt søebadet. Jeg omtalte nu vognsporrets forandring, men dette, sagde kongen, var noget, som maatte forhandles ved stænderne, skiøndt han vel indsaae, det ville være til gavn. — Jeg berørte nu min tak forrige aar 26de aug. med hensyn til kongens ædelmodige hielp ved Hamburgs brand, og at det saa meget havde glædet mig at erfare, mine ord vare gaaen i opfyldelse ved kongens besøg der forrige aar, hvor hans majestet fandt en saa hiertelig og taknemmelig modtagelse, som ingen monark før ham, hvilket kongen anerkiendte forsikkrende tillige, at denne modtagelse saa meget havde glædet ham. — Kongen omtalte nu sine schlesviger og haabede disse ville vise sig mere paaskiønnende for hands gode hensigt end holstenerne. — Plambek gav han ingen haab at faae det ledige postembede i Preetz, der var bestemt for militair, men at han skulle ansøge, naar et huusfogedembede blev vacant.

Jeg tilkiendegav nu min glæde at have seet og talt min konge og funden ham saa vel, hvortil han svarede — det glæder ligeledes mig at have seet og talet Dem.

Med rørt hierte tog jeg afskeed, bukkede og trak mig tilbage. Kongen lod ligeledes til at være rørt, traadte hen til mig og rakte til afskeed mig venlig sin haand.

Saa fandt ieg da og denne gang en saare naadig modtagelse og vil ogsaa erindringen af dette besøg stedse blive mit minde kier, der end mere forhøyer min agtelse og kierlighed for min konge. Give Gud, jeg ikke maatte opleve hans død! Held det land, der har saadan konge, gid mange maatte paaskiønne denne lykke; alle gjør det disværre ikke mere! de viide ej, hvad de gjøre! —

Kongen tiltalte mig denne gang i det danske sprog, før var det alletider tydsk.

Efter at have skreven forestaaende kom der bud fra kongen, at han i morgen, naar han kom fra kirken ønskede at samtale med mig, og at ieg hen ved klokken 12 havde at indfinde mig i hans huus; hvad dette vel vil betyde?

1846 30/8. [Før] . . . Ved denne morgen eller middag at fremstaae for kongen — tiltalte høystsamme mig: Jeg veed ikke, om det vil fornøye dem, men ieg har paatænkt at tilstille Dem en fortienestmeddaille at bære i et baand som anerkjendelse af Deres gavnlige virken, ieg har ingen her, men den skal med skrivelse vorde Dem tilsendt.

Jeg svarede hertil: Min tak Deres Majestet vil ieg kundgiøre derved, at ieg bestræber mig at virke til gavn for det almindelige, saa meget ieg kand og formaaer, ogsaa opmuntre mine sønner hertil, og jeg veed, at takke paa denne maade tilsiger Deres Majestæt meest.

Den 30. aug. blev som 1809 ogsaa 1846 for mig herved en tænkelig dag, men første var, er og bliver dog den beste! Jeg paatænkte samme med taknemmeligt hierte, skiøndt de glade dage vare svundne og takkede den allerhøyeste for hans vise førelse.

1846 18/ 9 . . . Besøg af Brasen, Mikkelsen og Christiana, der kom for at gratulere til den fortieneste medaillie, kongen vil bære mig med, paatænkte høystsammes 61de fødselsdag og udbragde hans skaal, af os alle saa hiertelig ment. Gud ophold os den gode konge endnu i mange aar til gavn og velsignelse for hans folk, og gid hans bestræbelse at fremme alles vel i den kommende tid maae vorde mere anerkjendt, end det disværre hidtil er bleven.

1846 25/9 . . . Ingen gunstig veyr for vore sønners reishøytid, som i den nye bygning blev given i dag — hvor næst naboerne samtlige vævere og væverinder vare tilstæde og udgiorde en forsamling af 90 personer; de yngre sang og dandsede og vare lystige og glade, først kl. 5 om morgenen forføyede mand sig hiem. . . . Mig tilsagde denne rumoor slet ikke og tiden blev mig lang og kiedelig; nei sligt passer ikke mere for den gamle alvorlige mand. Kom først kl. 2¹/₂ til hvile. . . .

1846 31/12 . . . Aaret var ikke frugtbar, det var alt for tør, og der faldt sommer som efteraar — kuns saare liden regn. Der var mange steder stoer mangel paa vand, og i mærsken maatte

1846 30/8. 1809 30/8 blev W. gift.

1846 18/9. W. modtager fortjenstmedaljen 29/10.

man paa sine steder kiøre flere mile for at hente samme, og hvem der ey selv kunde hente vand maatte hiemme betale for hver spand 2 cs, hvilket blev saare trykkende for mange.

Da kornet kuns tønner daarlig og meget udføres, vare priserne høye, hvede 18 mk., rug 15 à 16 mk., byg 9 á 10 mk., havre 6 à 7 mk., boghvede 10 mk., hvilket især hidrørte derfra, at kartoflerne for det meste vare mislykkedes, og steg prisen her til 5 mk. à 7—8 mk., hvilket ingen før havde oplevet. . . .

Lykkelig vort land i sammenligning med mange andre lande. Landmanden kand her især glæde sig, da alle frembringelser bliir saa got betalt; hornquæg havde og har overdreven høy priis, ogsaa hæste og faar. Kuns svin vare ey søgde, og flæsk kostede kuns 3 mk. 1 \mathfrak{U} . Dette er besynderlig, da ellers alle levnedsmidler ere saa dyre — ogsaa smør, der kostede 6 til 9 s. Ost ligeledes dyr og alt i høy pris undtagen flesk . . .

Her i landet var spændingen stoer dette aar mellem Danmark og hertugdømmerne. Kongens aabne brev, skiøndt vist velmeent, bragde stoer røre til veie. Først forlode stænderdepu[te]rede i Itzehoe forsamlingen, tilsidst lige saa i Schlesvig, og forbittrelsen er disværre gensidig stoer. Gud maa vide, hvordan dette vil ende

I handelshenseende var aaret ikke gunstig. Der er med hensyn til uldhandel alt for megen konkurenz. Af mærskuld blev kiøbt og forsendt \mathfrak{U} , jydsk uld 50954 \mathfrak{U} Hb. vægt, hvorved ieg havde flere ubehageligheder at døye og maaske ey mere befatte mig hermed, især med mærskuld. Kuns 285 $\frac{1}{2}$ t. raps blev kiøbt og paa stedet med nytte solgt. Men den gamle fra forrige aar bringer stoer tab. Blev omsider solgt til Fridrichsen i Flensburg, men ved afleveringen til deels kasseret og forvoldte mange ubehageligheder.

Med kniplingshandelen gik det for mine sønner taalelig, men der tilfærdiges nu kun saa lidt, skiøndt arbejdsløn er stegen betydelig.

1846 31/12. 1 \mathfrak{U} = lispund = 16 pund. Vægten af marskuld ikke angivet. Hb.vægt = Hamburgervægt.

Med væverie af bomuldstøyt tegnede det sig ret got. 41 stoele vare ved aarets ende i gang, og manglede det ey paa afsætning. Mine sønner lode en nye fabriksbygning opføre, som de siden besluttede tillige selv at beboe og have ved aarets ende deres egen huusholdning, hvilket for vor gode moder er meget tilsigende, da hun havde alt for meget at tage vare paa. . . .

1847.

1847 1/1 . . . Mit første foretagende denne morgen var, at ieg tilskrev den gamle redelige Hans Bennetsen i Borrig, der engang velhavende nu lever i største armod uden egen skyld, ey kand virke og fortiene noget mere, og vist med bange frygt og bekymret hierte gaaer den kommende tid imøde. Jeg lovede ham 2 mk. ugentlig saa længe han lever, hvilke han hver løverdag havde at lade afhente. — Den tanke herved at have glædet og beroliget ham, glædte saa meget mig, og var dette den beste nydelse, ieg paa aarets første dag vidste at forskaffe mig.

1847 11/1 . . . var mod aften en tour til Reispold for at forsøge skøyteløben, som endnu gik ret got, skiøndt iiset var ey synderlig, og ieg i et par aar ey havde prøvet herpaa.

Tillige havde ieg den glæde at modtage et meget kier brev fra dronningens overhofmesterinde, frue von Rosenørn; hendes majestet lader hendes tilfredshed tilkiendegive med det stk. knipl., ieg indsendte bestemt til garnering af det alterklæde, høystsamme skienkede domkirken i Ribe, der fandt biefald og er bleven sendt til amtmandinden i Ribe. Af dette brev at see, kongen som dronningen vedvarende interessere sig for min som mine sønners foretagender og have os i naadig erindring; dette gjorde mit hierte saa vel og især glædte mig den tanke, at mine sønner saavel afbenytte deres talenter, bestræbe sig at gaae frem med tiden og ved deres betænksomme virksomhed ikke allene gavne sig selv, men tillige saa mange af deres medmennesker ved at give den flittige beskieftigelse og brød. Havde ved Reispold den vanhæld, da ieg ville med mine skøyter paa stige

over et rikværk, at glide ud, falde og forslog paa den haardknudrede jord min høyre arm slemt.

1847 7/2 . . . tog til Tønder, hvor i morgen for 7de district er stændervalg, tilbragde aftenen hos den venskabelige Lundius familie.

1847 8/2 . . . valgt blev Gerichtshalter Hansen i Leck og sognefoged Detlev Detlefsen i Leksholm som suppleant; ogsaa ieg stemte for disse mænd — — —

1847 11/2 . . . Besøg af grev Sponnek, der blandt andet yttrede, at kongen denne sommer paa reisen til Föhr nok ville tage over Ribe, og at der da var megen sandsynlighed for, hans mayestet kunde bæere Brede med sit besøg . . .

1847 1/5 . . . Atter er der et af mine livsaar henrunden, og det 74de tiltræder ieg i dag. Gud! hvor tiden dog snart gaaer, hvor hastig naar mand enden af sin bane, der synes saa langt, langt borte, naar mand tiltræder den; Ock ja! Livet er en drøm, men vel den, der drømmer got.

Gud skee lov, at ieg, hvad det legemlige angaar, gladere kand forleve denne dag som forrige aar — hvor ieg fandt mig fængslet til sengen og endnu med legemsstyrke kand gaae det kommende imøde — endnu kand virke noget og derved gavne mine medmennesker, endnu med legemlig kraft kand bruge hænder og fødder, bevæge mig i den frie natur. — Men! ieg mærker dog got, at alderen svækker aandens kræfter, og at sands for glæder taber sig, ligesom det ubehagelige smerteligere berører, saa ieg maa sande skildringen af mine nutidsfølelser i mit sidste digt, som ieg her vil give afskrift af og maaske undertiden gjøre brug deraf, naar hukommelsen end mere svækkes [og] ieg ey mere vil kunde erindre, hvad ieg til sin tid tænkte og skrev:

Sie sind dahin die frohen Jugend Tage

Sie sind dahin! Sie sind dahin!

Im Alter neigt dass Herz sich Schwermuths Klage.

Für Freuden bleibt nur wenig Sinn.

1847 7/2. Lundius = advokat og husfoged Hildemar L.

1827 8/2. Jvnfr. 1841 27/1. Detlef Detlefsen, Læksgårde, den senere danske rigsdagskandidat i 4. kreds.

Wie schnell entschwand, selbst trübe, schwere Wolcken
vorübereilend meinem Blick!
Jetzt stöhrt die Ruh, der Schatten nur von solchen,
vernichtet oftmahls Fried und Glück.

— — —

Der Freund, der stets in Mismuths trübe Stunden
Mein Muth erhielt, mir Friede gab,
Ach! der ist leider meinen Blick entschwunden,
weilt nicht mehr hier, er ruht ins Grab.

Des Nahm ich trage, sprach in Alters Tagen:
Ach alt zu seyn, das taugt gar nicht!
Und er sprach wahr! Denn nur für Mismuths Plagen
bleibt Sinn, matt dämmert Freudes Licht.

Drum besser wohl, dass wir zur Ruhe ginngen
wenn unser Tagwerk ist vollbracht.
Doch Gottes Will, hier wie in allen Dingen
Gescheh! Er alles wohl ia macht.

— — —

Bald wird ia auch der trübe Nebel schwinden,
der hier den Geist beängstigt drückt.
Dort wird es hell, dort werd ich Frohsinn finden,
wo Friede dann das Herz beglückt.

Und froh ich eile allen dort entgegen
die mir voran ginng, Freund. Verwandt.
Ich hoff zu Gott sie grüssen mich mit Segen
Verschwunden ist dann Erdenland.

1847 6/5 [Flensborg] . . . Besøgde H. C. Henningsen, hvilken [jeg] gav en anviisning paa Ehlers & Wieck crt.mk.104 til ugentlig understøttelse for den stakkels Thor Straten i et aar, som nu haabentlig vil blive sidste, da hun saa kommer i besiddelse af renterne af den capital, hendes fader havde udsat for hende. Fandt hos Henningsen som overalt, hvor ieg viste mig, en særdeles forekommende modtagelse, bemærker ogsaa her at staae got anskre-

1847 6/5. Thor Straten, se 1842 6/11.

ven, selv hos folk ieg slet ikke kiendte eller stod i nogen forbindelse med, hvilken vartagelse saa meget opmuntrede og lættede mit sind, saa ieg tog saa ulige gladere bort fra Flensburg, som ieg var kommen did . . .

1847 12/5 . . . Besøg af den muntre venlige Christiana, nu Ludvigsen, der tilstillede mig 600 mk. i spec.; som ieg havde lovet at modtage, hvorpaa gav hende en vixel i 12 maaneder. Jeg veed ey saa ret at anvende samme, men vilde dog tiene hende dermed. Tillige tilstillede hun mig en pak breve, ieg i fordoms dage havde tilskrevet hendes sal. fader, næst nogle andre papierer, som vare mig ret kiert at modtage.

Med rørt hierte tog ieg monumentet i øyesyn denne aften, som den gode Lautrups datter har ladet sætte paa hendes faders grav, og vil denne treffelige mands minde, som i mange hierter, saa og for mange øyne vorde kaldt i erindring og længe, længe vorde paatænkt.

1847 14/5 . . . i det hele altsaa udkiort til marken 293 læs [gødning], hvilket vist i det mindste udgør 400 bønderlæs, som er io ret got for en stakkels kardner, ieg io kuns er, og vil haabentlig blive kiendelig paa mine iorder.

1847 1/6 [Husum] . . . Giorde eftermiddagen med Theodor en tuur til anligget af dokken, der arbeides paa, og hvor circa 600 mennsker ere beskieftigede, et meget vidtløftig arbeide som stoer foretagende. For i aar arbeides blot paa beskyttelsesdigen, der faaer en stoer omfatning af megen bredde og stoer høyde, 4 fod høyer end det gamle havdiig. Mærkelig at der findes ved opkastningen først kleg, siden et laug sand, herefter moeseiord, som mand ikke ved, hvor dyb den gaar. Vi beundrede tillige den maade, paa hvilke mand graver sadder.

1847 9/7 . . . Var i Storde at berette om gravstedet og hørte ved denne leilighed noget om præstens taler eller prækener, der slet ikke var tilsigende for mig, ligesom hans fordømmende anskuelser ey ere mine, saa lidt som de vare den værdige pastor

1847 14/5. Kardner = kådner, husmand.

1847 1/6. Dokken. Husum havn overgik til staten 1847, der straks påbegyndte en udvidelse af havnen; jvfr. Trap: Slesvig, 1864, s. 232.

1847 9/7. I Storde o: hos Christiane Ludvigsen.

Lautrups. — O! hvor dybt føler ieg denne herlige mands savn, hvor indseer ieg meer og meer, vi have giort et daarlig bytte.

1847 30/7 [Husum] . . . Tog til Husum, hvor skipper Tøgesen fik den sidste herværende uld om bord. . . , Var med Theodor ved havneanligget, hvor der er giort stoere fremskridt, siden ieg var her sidst.

1847 31/7 [Husum] . . . I Husum var megen røre og festlighed i dag. — Kongeparret komme hertil fra Flensburg og toge efter kort ophold med dampskibet Hebe til Föhr for der at bruge bad. Mange æresporte vare opstillede i gaderne, blomsterguirlander prydede fast alle pumpe, hvor togget gik, samt huuse og andre genstande; en lille trop borbergade samt skyttelaugets medlemmer toge i uniform og til hæst kongeparret imøde og ledsagede samme til skibet. Der blev musiceret og dygtig hurra! raabt, en vrimmel af mennesker, som mand her neppe før har seet, var tilstæde, og det smukke veyr begunstigede denne festlighed. — Den vanhæld indtraf, at 2de hæste styrtede underveis hertil, og en gardist, der ville maneurere noget og sandsynlig var beruset, faldt af hæsten og brækkede en arm. Kongen som dronningen toge sig dette meget nær, og kongen befalede den commanderende hver dag at indberette, hvordan det stod med den brudlidne. — Beviis paa kongens menneskekierlige sind. . . .

1847 3/8 [Husum] . . . Giorde afregning med Pet. Jensen, hvis bruttofortieneste var 687 mk. 8 s., alt for stoer en provision, da vi egentlig kuns behøvede local, kiøbe kunde vi io selv, som ogsaa skeer. Men den stakkels mand har det io saa haardt behov, og uden hans fortieneste hos mig vilde han længst have været i bittreste armod. Det blev da ogsaa paaskiønnet, som afskeden kundgiorte, hvor mand var rørt til taarer, og med rørte hierter saa mand mig og min søn tage bort.

At efterlade mig i denne bye et kier og taknemmelig minde, troer ieg at kunde være forvissat om, hvilket ogsaa kundgiør sig fast overalt, især hos den arbejdende klasse, der erkiender at have havd mig i en række af aar temmelig meget at takke for, og ieg med mine børn vil længe blive her i kier erindring, hvil-

ken tanke saa meget glæder mig. Sandsynlig sluttes med dette aar ogsaa min virksomhed her. . . .

1847 9/8 . . . [Brev] fra grev Sponneck med det uventede budskab, at kongen samt dronningen paa deres tilbagereise fra Föhr vil beære os med besøg, en sielden naade og udmærkning for en mand af min stand . . .

1847 10/8 . . . Var i Harris at underrette herredsfogden om kongeparrets komme. De foranstaltninger, han troede, der maatte gøres, beuroligede især vores gode moder . . .

1847 19/8 [Før] . . . Tog kl. 6 fra C. A. kog til Dagebøl, hvor jeg kom til rette tid og med gunstig vind, meget smukt, behagelig veyr i en hast til Föhr . . .

1847 20/8 [Før] . . . Var lidt omkring for hos de høye herrer at melde mig. Cabinetsecretair Tillisch var hos kongen, og ham talte jeg ikke. Hoffmarschal Levezau talte jeg nogle ord med, siden med kammerherre Haxthausen og kammerherre Krog, som ved mit forbigaaende hidkaldte mig at underrette dem om tour og veibeskaffenhed fra Høyer til Ribe over Trøyburg, Brede; første var særdeles artig og venlig mod mig. Overhofmesterinde, frue von Rosenørn, var disværrer upasselig, og hende havde jeg ey den fornøjelse at lære personlig kiende. Hos frøken Rosen meldte jeg mig, der mente, jeg nok ville faae audience hos dronningen. — Kl. 3¹/₂ begav jeg mig med kammerraad Moritzen fra Rendsburg, før told- og amtsforvalter i Bredsted, til kongens huus, men det varede længe, før vi fik audience. — Jeg blev først indkaldt til dronningen, der hilsende mig med engelmildhed, og af hendes stilling, ansigtstræk, stemme som ord, fremlyste det edelste sind og hierte. Høystsamme omtalte det efter ordre tilsendte bomuldstøy, hvilket hun roste og sagde at have glædet mange med. Jeg yttrede min glæde til det haab paa reisen til Ribe at see kongen som dronningen i mit huus for at tage vore industrifrembringelser i øyesyn, hvortil hun svarede at ville samtale med kongen herom. Dronningen berørte, at det ville

1847 19/8. C. A. kog = Christian Albrechts kog.

1847 20/8. Kammerråd Moritzen = Lorenz M., tidl. toldforvalter, amtsforvalter og husfoged i Bredsted, fra 1846 kasserer ved statsgældshovedkassen i Rendsborg.

smerte frue von Rosenørn formedelst sammes ilde befindende ey at kunde gjøre mit personlige bekiendtskab, da vi havde corresponderet med hinanden, hvor da ogsaa frøken von Walterstorff blev berørt, og tillod ieg mig da at sige: Ja! Deres Mayestet have en herlig omgivning, men det sandes, hvad ordspøget siger: Som herren, saa tieneren. —

Med dybt bevæget sind anbefalede ieg mig den naadige dronning, der saae saa sund og vel ud og fik snart derefter audience hos kongen.

Høystsamme modtog mig ligeledes mild og venlig. Jeg af lagde min tak for den mig meddelte medaille. Kongen berørte samme og sagde: Hvad her staaer er sandhed! — her staaer: Fortient, og De har fortient denne udmærkelse.

Vores industrie blev nu noget berørt, og kongen sagde: Har De ikke bragt noget med? De kunde dog have medbragt nogle prøver! hvortil ieg svarede: Jeg ville saa ugierne vise mig egenlyttig, kuns for at takke Deres Majestet kom ieg hid.

Som hos dronningen tilkiendegav ieg min som manges glæde, især de flittige arbeiders, til det haab, at majesteterne ville tage vores industrie i øyesyn, men herom fik ieg ingen bestemt løfte.

Tilsidst omtalte ieg, at ieg med mine sønner vare i forlegenhed, om vi turde antage os den Andreasberger kniplingsindustri, der var saa meget i forfald, og hvortil min søn af magistrat og berghauptmanschaft paa Harzen var opfordret, idet vi befrygtede, dette kunde være stridende imod de pligter, vi skyldte vort fødeland, skjøndt concurrenzen for det meeste ville være mod de sachsiske kniplinger; ieg ville saa gjerne udbede mig Deres mening her over. Da svarede kongen: Gjør hvad de kand, dette er menniskeligt, send et par af Deres kniplerinder didhen. Det vil io vel ikke kunde skade vort land noget, snarere udlandet.

Kongen tilkiendegav nu, at han befandt sig saa meget vel, og at hans ophold her indvirkede saa got paa sammes sundhed. Jeg

1847 20/8. 1847 6/10 afrejserto kniplepiger fra Abild til Andreasberg.

tilkiendegav min glæde herover, og med taknemmelig hierte forlod ieg den naadige konge, hvis forstand som villie, fortienet anerkjendelse af alle sine undersaatte, og som mand mer og mer maae agte og elske, io nærmere mand lærer høystsamme kiende. —

Jeg havde paa formiddagen taget et varm bad og tilfældig traf det sig, at dronningen badede til samme tid som ieg ved mit badekammer. . . Samtalte noget med assessor Høyrup af kongens følge angaaende beværtning og besluttede i morgen tidlig at tage herfra.

1847 21/8 . . . Kl. 6 toge vi fra Føhr. Der var mange passagerere, blandt hvilke generalsuperintendent Callisen, som ieg tilsidst blev var og samtalte noget med. — Giorde bekjendtskab med doct. Ruppell fra Schlesvig, medbestyrer af Irrenhaus, hvilken [jeg] lovede at sende prøver af iydske uld og strømper.

. . . .

1847 28/8 . . . Grev Sponneck kom fra Føhr, kongen vil nu komme her d. 8. sept.

1847 2/9 . . . Besøg af Krüger fra Beftoft med en kandidat, der vilde til Føhr at tale kongen

1847 7/9 . . . tog til Tønder at hiemhente de forskiellige ting, som kunde fordres, havde glæde her at modtage brev fra den milde, venlige frøken von Walterstorff med en deilig taske til min kone syet med egen haand, som en sielden opmærksomhed af slig høy person.

Ved min hiemkomst fandt ieg æresporte opreiste ved begge indkiørselssteder og guirlander fra træ til træ vor hele plads omkring, hvilket tog sig yndig ud . . .

1847 8/9 . . . meget smukt veyr, hvilket meget begunstigede kongeparrets reise fra Føhr til Ribe. Indbuden af kammerherre Neergaard indfaldt ieg mig paa Trøyburg kl. 1, men først kl. 5 ankomme deres majesteter med følge. Vi vare kuns 4re, som bleve majesteterne fremstillede, provst Kock fra Døstrup, pastor Berger, Visbye og amtsforvalter Bertilsen fra Ribe. Kon-

1847 2/9. Krüger = stænderdeputeret, sen. rigsdagsmand H. A. Krüger.

1847 8/9. Berger = pastor H. B. Berg.

gen traadte strax hen til mig sigende: Vi komme denne aften til Brede, der er vel dog sørget for oplysning? Dronningen kom ligeledes saa naadig venlig hen til mig ogsaa tilkiendegivende at ville besøge os. — Vi bleve indkaldt til taffels, hvor mig blev anviist sæde temmelig lige over for kongen og dronningen. Der kom mange rætter paa bordet. Kuns een skaale eller toast blev udbragd for kongen og dronningen, hvorfor hans majestet takkede; ieg havde den lykke at faa sæde hos kongens adjutant, maior Fensmark, som ieg underholdt mig lidt med. Præsten fra Wisbye, en dristig mand, tillod sig at tiltale og snakke noget med dronningen. Da kongen reiste sig og taflet blev hævet, ilede ieg snarest muligt bort for at komme i forveien hiem. Ved min hiemkomst fandt ieg alt smukt oplyst, det vrimlede med mennisker, og slig skue har mand i Brede end aldrig havd, faar sandsynlig end aldrig mere at see.

En halv time efter min hiemkomst kom nu kongen og dronningen med talrig følge; en smuk ridegarde i uniform, hvide buxer, blaae kioler med blanke knapper, kasketter med kokarde, lantser med faner, toge fra Brede, hvoriblandt Theodor og Joh. Andres, majestetene imøde til hiin side Trøyburg, hvor ogsaa fra Wisbye en trop indfandt sig, men i bondedragd, og ledsagede høystsamme til Døstrup.

Vor sal var smukt prydet og mange smaae borde besatte med allehaande konfekturer, hvorimellem en marcipan fra Flensburg, der kostede 9 mk., frugter, forskreven fra Hamburg — 1 ananas, 2 meloner, men som ey komme i brug, idet det manglede paa behørig opvartning; — tillige pferskener, abrikoser, æbler, pærer og kirsebær af vor egen have, hvilke sidste bleve got tiltalte og lode til at finde bifald, forskiellige vine, champagner, Chât[eau], Karosse, Lieb. Frauenmilch, portviin — St. Estephé bleve fremsatte, og majestetene, som besaa og paaagtede alt, nøde ikke saa lidt af det fremsatte. — 2de glas, et for kongen til viin, et for dronningen til limonade med paategning Chr. VIII 8. sept. 1847 og C. A. 8. sept. 1847 vare fremsatte, ligesom 2de

1847 8/9. Udgifterne i anledning af kongebeøget androg iflg. W.'s regnskab ialt 479 mk. cour.

stoele eller sessler — med paaskrivt Chr. VIII og C. A. — vare ligeledes for kongen og dronningen hensatte, og vil disse æresminder for mig og familie som efterkommere haabentlig i en lang række af aar forblive og tiene til erindring om dette udmærket naadige besøg, som vist kuns faae, maaske ingen af vores stand og stilling have at glæde sig til. —

Efter at have forfrisket sig lidt begave nu kongeparret med følge sig til mine sønners fabriksbygning. Her sad i den ene stue 25 kniplingspiger beskieftigede med deres arbeide og i den anden kniplingsskolen fra N. Seiersleff, børn fra 6 til 12 aar — 17 i tallet, med deres lærerinde. Majesteterne besaa nu arbeidet, tiltalte adskillige og adspurgte især de smaae angaaende deres beskieftigelse, deres sundhedstilstand, skoleundervisning og skolebesøg med andet mere. — Mand tog nu til lagerlocalet, hvor et langt bord var belagd med kniplinger, hvoraf adskilligt blev købt af konge og dronning som deres omgivning, i det hele til beløb af 800 mk.

Hendes majestet tilstillede mig et papir indeholdende 15 Ldor — eller Christiandor, som ieg skulle glæde arbeiderne med, især børnene. Kort derefter sagde høystsamme: Anvend disse penge paa kongens fødselsdag.

Mand begav sig nu til væveværelset, hvor 2de stoele vare i gang med trender og speltere, hvilket blev temmelig længe beset.

2 børn overrakte nu et digt forfattet af Christiane Ludvigsen, fød Lautrup — et exemplar til kongen, et dronningen, saaledes lydende:

Hil dig vor fredegod, hil dig vor dannebød
naadig og blid.

Signende mangelunde, jubler af hiertets grund.
Minds vil denne stund til fiernest tid.

Landlige boelig har, favnet vort kongepar
i simple bye.

Fyrster, hvis magt og iid fremmer hver konst og flid,
skabe en gylden tid i fredens by.

Skioldungestammens læ skiermer hvert ædelt træ
i danske lund.

Gid den urokket staae, stige mod himlens blaa,
dybt sine rødder slaae i hierters grund.

Underskreven: Fabrikarbeiderne i Brede.

Arbeiderne vare opstillede paa pladsen med røde forklæder etc., som tog sig ret got ud og var ret storartet som fabriktegn. Disse sang et par vers, men som gik iammerlig. Skade vi ingen music havde, men ingen vare at faae i Tønder eller Ribe, da alle vare engagerede. — Ja! dette var ret skade.

Det gik nu tilbage igien og opholdet i salen blev ikke saa kort. Mathilde og Emma Engert havde det hverv fra deres fader at tilstille kongen en klokke, støbt af de smeltede klokker ved Hamburgs brand, som taknemmeligheds-beviis for kongens ædelmodige, øyeblikkelige hielp. — Jeg udbad for pigerne denne naade, der venlig blev bevilget og ved at overrække klokken fremsagde Emma følgende digt forfattet af Christiana:

Als Hamburg durch die Flammenwuth verheert,
Da warst o edler König, Du!
Der erste grosse Helfer in der Noth!
Und jedes Herz schlug dankbar Dir entgegen.

O, zürne nicht, wenn einer sich erkühnt
Ein kleines Denckmal dieser edlen That
Geläutert dreimal durch des Feuers Glut
Dem besten Fürsten demuthsvoll zu weihen.

Mathilde overrakte dronningen en lille deilig blomsterkrands med sølvtallerken og fremsagde derved:

Flora gleichest Du, hohe Königinn,
Welche alle Grazien umringen.
Blumen wag ich voll Vertrauen zu bringen
Denn Deine Augen strahlet Engelsinn.*)

1847 8/9. Mathilde og Emma Engert = døtre af postmester E., Hamburg.

*) I margin tilføjet: Mathilde og Emma fik af dronningen hver 1 stk. knipl. til pynt for deres brudekioler i sin tid.

Kongen sagde nu, at de glædede ham her at finde alt saa hyggelig og drivtig, hvortil ieg svarede:

Deres majestet: Vi boe i Danmark, hvor flid og virksomhed finder opmuntring.

Skade! sagde kongen, der er saa silde, og mand ey kand tage alt i øyesyn ved dagens lys, men ieg vil see at komme ved dagen en gang igien, og dette blev siden gientagen, saa det ey var umuelig hans majestet endnu engang kunde bæere vort huus med besøg. —

Det glædede mig som os alle at have en bolig, hvor mand ey turde skamme sig ved at indføre et kongepar, især kom vor smukke rummelige sal got til pas, der iøvrigt saa sielden bliir brugd.

Over dørrn ved mine sønners huus stod skreven:

Beskyt den flid, o kongelige to,
som tillidsfuld har fæstet her sin bo!

Det var en feil, at kongens vogn ey kiorte frem og ud af Øster Port, da majesteterne vare stegne ud, hvor da de andre vogne, især med hofdamerne, kunde have kiort for og ligesaa ved afreisen igien, men i denne virvar kunde ey alt beagtes; ligesaa at intet blev buden kudskerne; mand er io saa uerfaren i sligt og kand ey betænke alt.

Dronningens hofmesterinde, frue von Rosenørn lærte ieg personlig kiende og vexlede ved afskeden nogle ord med hende, og var denne dame ligesaa venlig mundtlig som skriftlig. Ogsaa var det mig saa kiert at lære Trøyburgs eier — kammerherre Neergaard kiende, der opholdt sig temmelig længe efter kongens og dronningens afreise. Det er en aaben, ligefrem godmodig mand, der langt oversteg min forventning. Give Gud, han boede paa Trøyburg og ey saa langt borte, da ville alt være anderledes paa godset, og de mange betrykkelser vist ey finde sted, der nu for undersatterne ere fremherskende.

Endnu at bemærke: Dronningen gav mig opdrag at tilsende høystsamme 12 stk. bomuldstøy.

Amtmanden fra Tønder og Apenrade vare ikke her tilstæde, heller ikke provst Rehof.

I øvrigt fandt Gud ske lov ved denne menneskevrøvl ingen vanheld sted, heller ikke blev synderlig ramponeret omkring huuset og ved vore haveanlæg, blot et vindue ved hæstestalden blev af en hæst indtrykket og to reven.

At de 2de sesler eller stoele bleve værdiget sæde af kongen som dronningen, var os alle særdeles kiert. Dronningen sad temmelig længe i hendes og disse stoele vil maaske i en lang række af aar tiene til erindring hos vore efterkommere om dette udmærkede besøg af en konge og en dronning i en liden landsbye, hvilken ære og naade kuns faae i vores stand og stiling ville have at glæde sig til og kunde rose sig af.

Det var saa got, vi havde Nagel, der mere ubefangen paa-agtede saa meget, sørgede for opvartning, taledede af og til med kongen som dronningen, gav rede for mange ting, som han vidste at stille i det rette lys, og haaber ieg høystsamme med omgivning ville have funden sig tilfredsstillet her. — Beviis her for var, at i stæden for i det højeste $\frac{1}{2}$ time, opholdet blev forlænget til $1\frac{1}{2}$ time.

At Nagel foranledigede kammerherre Neergaard, der allerede sad i sin vogn for at kiøre bort, steg ud igien og dvælede siden temmelig længe her, var mig ligeledes særdeles kiert, og glædede vi os alle til at have lært denne herre nærmere kiende.

I Bredebroe var en smuk æresport opstillet midt paa gaden, alle huuse vare stærk belyste, blomsterkrandse og guirlander anbragde, hvilket skal have tagen sig deilig ud, ieg saa det ikke.

Kongen holdt lidt stille her, adspurgte om høsten og andre ting, tillige ogsaa, hvorledes mand var tilfreds med de fabrik-anlæg, han havde seet i Brede, spørgende om mand ansaa dette, som han troede, gavnlig for det almindelige, men hertil gav kuns een det tossede svar: Det kan vel være!

Sognefogden fra Randerup Jens Andersen holdt en lille tale, men kudskene ville ey holde stille, og mand greb i hiulene for at standse vognen raabende: — Hold stille, hold stille, hvilket da ogsaa skeede, saa talen blev udført.

De 15 ldr., dronningen egenhændig overrakte mig at glæde arbeider og arbeiderinder med, skal ikke udgives, men giemmes

i den gulddose, høystsamme har begavet mig med, og ville mine børn og efterkommere kuns i nødtilfælde gjøre brug heraf! ieg beregner samme efter 14 mk., altsaa 210 mk., som skal anvendes efter dronningens bestemmelse.

I Bredebroe spurgte kongen, hvorledes mand var tilfreds med veivæsenet og veiene her — hvortil Mikkel Clausen svarede: Ja! nu ere veiene ret gode, vi har haft et par dages tørveyr.

Hørte at den tossede, ondskaftsfulde Peder Bundesen her i byen boende skal have indrakt kongen, da samme sad i vognen og ville kiøre bort, en klage, som skal indeholde besværing over, at ved de mange vævere, mine sønner have i arbeide, huusleien bliir saa dyre og hvad andet mere, som bades at afhjelpe. — Men ieg tænker, kongen vil glæde sig mere til, at der ma[n]gler huusleilighed, end om husene stode tomme.

Som mand hør — er det ikke gaaen provst Kock i Døstrup saa got med det kongebesøg, han havde ansøgd om; samme vilde holde en tale i kirken, der var deilig oplyst, men først skulle kongeparret stige af i præstegaarden, der nyde nogen forfriskning og da gaae i kirken. — Men ingen var ved ankomsten tilstæde at modtage og lede toget. Kongens vogn kiørte lige til kirken; ved indgangen over kirkegaarden til kirken var det mørk, kongen snuplede og var nær falden, blev her over fortrædelig, og da talen var holdt, stege kongen og dronningen i vognen uden at betræde præstegaarden, saa meget provsten ogsaa ansøgte herom. — Saadan fortæller mand. Gud skee lov, at det gik os bedre, dog gjør det mig saa ondt, at hofdamerne ved bortreisen bleve ledede paa feil vey. Vognen holdt ved synder porten, men de fornemme bleve førte til østerporten, maatte nu traske den til deels skidne vey, hvor een af damerne faldt i grøvten, dog uden at tage skade.

Det gjorde mig saa ondt, at vores digterinde, den alt for beskedne Christiana, undsaa sig for at betræde huus eller plads, men blev staaende hele eftermiddagen og aften ved Mattis

1847 8/9. Ang. kongebesøget i Døstrup, se: Deutscher Volkskalender Nordschleswig, 1937, s. 40.

Andersens huse og fik hverken konge eller dronning at se, som hun dog holder saa meget af!

1847 11/9 . . . Fik formiddagen min iordmødding sandset og fik oven paa den megen kram, blade og grene, et godt laug iord paalagd, den behørig fald given, saa der nu med en øske kand øses af kulen igien. Jeg tog haand i hanke med og paa-tænkte, hvilken contrast! for 3 dage siden at sidde til bords med kongen, i dag øse mødding vand, men skammede mig dog ikke derved. — — —

1847 17/9 . . . Brev fra grev Sponek, der lykønskede til vores arrangement ved kongebesøget, og hvor alt havde funden hans bifald. . . .

Havde den fornøjelse i Ribe Avis at finde kongebesøget i Brede meget smigrende for os omtalt, og var det mig kiert, at dette er bleven offentliggiort. Byen vinder derved i renome, ligesom vor familie . . .

1847 18/9 . . . Der var gilde hos Lorens denne eftermiddag og aften i anledning af kongens fødselsdag og til anvendelse af dronningens milde gave — hvilket ogsaa i Seiersleff, Abild og Bredebroe var anordnet. Her gik det fornøyet og lystig til, som ieg haaber ogsaa de andre steder. Der blev dandset til kl. 4 om morgenen, og saaledes er kongens fødselsdag her aldrig bleven celebret.

Det var min agt ogsaa at give giestebud hos os, men saa paa-tænkte ieg, mand kunde troe, ieg anvendte en deel af dronningens gave hertil og lod det berøe. . . .

1847 26/9 [Jels] . . . Ankom til Jels kl. 6 og fandt hos Lorens Kryger en kier modtagelse. ligesom det glædede mig at finde velstand tiltagende her, meget er til- og nybyggt . . .

1847 27/9 [Jels] . . . Dvælede noget i Jels, hvor ieg tog væse- net her i øyesyn og var lidt ude i marken. Agerdyrkningen drives langt omhyggeligere og betænksommere her end hos os . . .

1847 6/10 . . . Meget vindig og et ubehageligt veyr, der ey passede godt for vore reisende, Hochberg, Mathilde og Emma

1847 26/9. Lorentz Krüger, kromand og gårdejer i Jels, født 1787 25/11 i Bevtøft kro, d. 1871 4/12.

Engert fra Hamburg og 2de kniplingspiger fra Abild, Christiane og Caroline, som skulle efter Hochbergs plan til Andreasberg for der at undervise i kniplingsfabrication. Disse vare ret frimodige og uforsagte. . . .

Gid det ogsaa gaae de 2de kniplerinder vel, og hvad de har paatagen sig ey fortryde dem. Det er io ey saa læt at tage til fremmet land uden at kiende sproget, og ieg beundrede i sandhed deres uforsagde mod. . . .

1847 11/10 . . . Skrev nogle linier til Brasen angaaende beboelses leilighed for væverne, som ieg hør, mand besværer sig over, da huusleilighed derved bliir knappere, og mand paaagter saa lidt, hvor gavnlig det er, at mindre mand har leilighed til at fortiene sit brød.

1847 28/10 . . . Kartofler blev reven i dag paa den nye maskine, circa 1¹/₂ td., men maskinen gaar meget svær, og der hører kraft til at sætte samme i bevægelse.

1847 5/11 . . . Vi fik i dag af vores hirse, første grøde, 4 læs hiem. . . .

1847 19/11 . . . Sukkerkogeriet i Høyer var til auction i dag, som N. Pedersen kiøbte for 10750 mk., bygning med ald tilbehør. Der var kuns 1, der bød med Petersen, Knudsen samme sted. — Petersen tilbød den halve deel, men som ieg vilde tage i betænkning, til mine sønner kom hiem. Det er jo vanskelig med sligt compagniværk, hvilket den gamle Heinsen fra Hamburg, som ieg i dag lærte kiende, har bragd i erfaring. Han havde den halve part; bygning med tilbehør har kostet 18.000 mk. foruden ca. 1000 mk. i sukkeroe etc.; han taber medhen 4125 mk. Det gjorde mig ret ondt for denne gamle, simple mand, der ved flid og virksomhed fra intet havde arbeidet sig op til en formuende mand, men tabte fast alt ved Hamburgs ildebrand . . .

1847 20/12 . . . Theekopperne fra Ottensen 80 par, der skal uddeles som iuulegave fra dronningen til vævere og kniplere af den pengesum 15 ld., høystamme den 8. sept. for at glæde arbeiderne overgav mig, ankom i dag . . .

1847 29/12 . . . Aftenen uventet besøg af doct. Paulsen, før lærer ved Rødding skole, nu fabrikcontrolleur i Altona, udsendt af regeringen for at undersøge fabrikvæsenet i denne egn, især med hensyn til kniplingsindustrie.

1847 30/12 . . . Mine sønner toge med Paulsen til Seiersleff, for der at tage kniplingskolen i øyesyn, derfra til Trøzburg til musicunderholdning. Nagel tog med Paulsen til Høyer for derfra i morgen at besøge Møgeltønder, Tønder og aftenen være her igjen. . . .

. . . Aaret var frugtbar, høsten velsignet og gav i det mindste i vores land rigelig udbytte for mennesker som quæg. Kornpriserne dalede derved betydelig og i stæden for at ruggen i foraaret kostede 30 á 31 mk., kunde mand efteraaret købe samme for 9 mk. á 9 mk. 8 s., byg gialdt 7 mk. á 7 mk. 8 s., smør kostede her 6½ á 7 s., kiød 3 á 4 s., flæsk 4½ á 5 s., kartofler vare her i egnen for det meste gode, dog nogle beskadigede, prisen 2 mk. 4 á 3 mk. tønden. Quæg var i høy priis og blev der betalt for mager til opstalding 70 til 80 mk. Ogsaa hæstene vare i høy priis og alt hvad landmanden havde at sælge blev got betalt, saa det for vort land var et sand lykkens aar. . . .

Den politiske spænding mellem tydsk og dansk i vores land var tilsyneladende i aftagelse, dog er denne ulyksalige partieaand endnu langt fra ey qualt, ogsaa finder schlesvigholsterne megen deeltagelse i Tydskland. Gud lov vi har en saa viis som god konge, der vil vide at lede alt til fred og gavn for sit folk.

Med hensyn til familieforhold var i aarets forløb for det meste vore dage sunde, og havde vi den glæde at see familien forøget ved et lille nye medlem, idet vor kiere Dora den 31te aug. bragde et sund, velskabt drengbarn til verden, der trives godt og ved aarets slutning befinder sig vel.

Ogsaa den 8de sept. dette aar blev en tænkelig dag for mig og mine, thi paa denne dag bærede os vor milde naadige konge

1847 29/12 . . . Paulsen = fabrikskontrollør, dr. phil. Chr. M. Poulsen, lærer på Rødding højskole 1845—46. Jvnfr. iøvrigt Sønderj. årb. 1928, s. 3 og 15 ff.

samt dronning med venlig besøg og vil denne dag være og blive for os alle, maaske for silde efterkommere — tænkelig og ufor-glemmelig.

Med hensyn til handel var aaret ikke gunstig. Uldhandelen gik for det meste ringe og forvoldte mig mange ubehageligheder. En deel af det købte, især mærskuld, blev henliggende usolgt, sandsynlig bliir det sidste aar, ieg befatter mig med denne handel. Af mærskuld blev købt 35 900 ƒ , jydsk 37 500 ƒ .

Kniplingshandelen gik kuns maadelig, bomuldstøy fabrick derimod ret got, og tøyet fandt næsten overalt biefald. Min beste speculation dette aar var en lille kornladning a meta H. Frahm, købt i Ringkøbing, hvor ieg til min part fortiente circa 2000 mk., derimod tabte ieg paa 550 t. raps a meta med Iversen i Tønder — købt 1845 — 2400 mk.

1848.

1848 1/1 . . . Vi vare i dag hos vore sønner, samme toge mod aften til Borrig og Harris med Poulsen for at bese væveriet og samtale med herredsfogden. Aftenen kl. 8 tog Poulsen bort og vilde i morgen være i Altona. Niels kiorte ham til Tønder; dette er en meget klog, indsigtfuld, ung mand, en fattig skolelærers søn i Jylland, der staar højt anskreven hos collegierne, og vist vil stige høyt. Hovedformaalet for hans reise i denne egn var anliggelse af kniplings-skoler, som ieg for et par aar siden med mine indberetninger gjorde regeringen opmærksom paa, og som ieg nu seer mand har paaagtet. Og var det mig særdeles kiert, at Hochberg allerede havde gjort begynd hermed for egen regning, og der nu var syn for sagen. — Gid dette nu maatte føre til nytte og gavn for denne industrie og for de flit-tige arbeiderinder.

1848 9/1 . . . Revolution med pengevæsenet, især $\frac{2}{3}$ 'ler, som nu er sat uden cours og overalt her i landet for tiden kuns antages til 30. Disværre lod Hochberg sig torsdag narre i Tønder, forvexlede en deel spec[ier] og skillinger og antog $\frac{2}{3}$ 'ler til 31 s.,

1847 31/12. a meta = for fælles regning med.

som der nu vil tabes paa. Ogsaa ieg havde det ubehagelige, at Renk har indsendt 2700 mk. i $\frac{2}{3}$ 'tel, der ey der ere at anbringe og sikker speculation af Renk for at blive denne myndt quit.

1848 13/1. . . . Conciperede et brev til controleur Paulsen i Altona kniplingsfabrikation angaaende og anførte, hvad ieg i denne anledning efter opfordring 1845 12. sept. havde indberettet til collegiet, især med hensyn til indrettning af kniplingskoler. — Hochberg beretter det øvrige, hvad for tiden er at varetage og fremkommer med forslag til disse skolers indrettning, hvilket haabentlig vil virke til gavn for denne industrie. Vore sønner vare paa Trøzburg til concert, ieg tog paa eftermiddagen fod i haand og gik ogsaa didhen.

1848 15/1 . . . Fuldendt mit 4 tætskrevne sider lange brev til doct. Paulsen. Var mod aften i Storde, hvor ieg temmelig længe underholdt mig med den aandrige præstedatter, hvilket fornøede os begge, helst vi i vore anskuelser saa got stemmer overens og saa gjerne gaae tilbage til den forgangne tid . . .

1848 17/1 . . . Brev fra de 2de Abild kniplerinder, der nu have lært lidt at skrive, og alt gaaer ret got der med kniplings-skolen. Tillige havde den fornøjelse at modtage skrivelse og bog fra industriforeningen i Altona med medaille for mine sønner, hvilke derved saa vel glædedes som opmuntredes til efter kræfter at virke til gavn for vore huusflids frembringelser . . .

1848 20/1 . . . Paatænkte den gode pastor Lautrups fødselsdag, vor mangeaarige troe ven og naboe, der i flere aar tilbragde denne dag i vores mitte og saa glad forlevede samme hos os; velsignet være hans minde — aldrig vil denne herlige mand vorde glemt af os og ville vi stedse med taknemmelige hierter erindre, hvor meget, hvor saare meget, vi have ham at takke. Deels for at bevidne dette havde vi indbudet den afdødes datter med hendes mand, som vi derved vist glædede meget; der blev musiceret først i stuen med strenge, siden i

1848 9/1. $\frac{2}{3}$ = mønt på 31 sk. kurant; Waschinski: Währung, Preisentwicklung und Kaufkraft des Geldes in Schleswig-Holstein von 1226—1864, 1952, s. 58.

1848 17/1 . . . Jvnfr. 1847 20/8 og 6/10 ang. de to knioplepiger, der er sendt til Andreasberg.

køkkenet med blæsende instrumenter, ogsaa noget sungen af de kiere gamle ting. Vi fornøiede os alle og tiden svandt snart. Fattede med vores moder det forsæt, hvert aar paa denne maade at feire 20de jan., saalænge vi giensidig have kraft og sundhed hertil . . .

1848 23/1 . . . Nagel med doct. Hansen ankom denne middag og toge til Kloster, siden tilbage og aftenen hiem. Disværre blev ved dem stadfæstet, at vor gode kong Chr. VIIIde den 20de er død. O hvor bedrøvede mig denne tidende, hvor følte ieg saa dybt, hvilket uerstatlig tab, landet ved denne konges død har lidt, der i saa høj grad besad forstand som villie at fremme alt, hvad got og gavnlig var, der paaagtede ogsaa den ringeste af sine undersattere, ville saa inderlig alles vel og saa meget for-tiente at elskes og agtes af alle. Hvor meget got har han fremmet, hvor meget ville han have fremmet, hvis hans tid var bleven længere. Han regierte kuns i 8 aar og naaede en alder af 61 aar. Mange vare de vanskeligheder, han havde at kempe med, især med hensyn til de forskruede ansigter af tysk og dansk i de forskiellige landets provindser, men han bestræbte sig at ievne og ordne alt i det gode og viste sig retfærdig mod alle, ligemeget til hvilket parthie de henhørte. At fremme oplysning var sin kiereste opgave og skolevæsenet laae ham saa meget paa hiertet. Af kunst og videnskab var han ven og gjorde meget for at fremme samme. Ogsaa besad han stoere indsigelser og kundskab i alt, hvad der hørte til det videnskabelige. Ogsaa det industrielle som agerdyrkning antog han sig saa inderlig og søgde at fremme alt, hvad der kunde føre til landets, til sine undersatters vel, hvis velvære laa ham saa meget i sind og tanke.

Han hviler nu, den gode konge, efter endt arbeide, og fred være med hans aske! Saa mange, mange vil taknemmelig erindre sig ham og af min hue vil han aldrig svinde. Saa ofte vil ieg mindes de gange, ieg havde den lykke at samtale med den naadige konge, hvis nedladende adfærd lod en glemme,

1848 23/1. Doct. Hansen = Hans Christian H., der 1848—50 var læge i Højer.

det var en konge, mand samtalde med. Aldrig glemmer ieg de ord, ieg vexlede med ham, den fortroelig maade paa hvilken han meddelte sig, den deeltagelse han viste ved alt, hvad han troede, der kunde tiene til gavn og nytte for det almindelige, og hver gang vi samtalt, formanede han mig til med mine sønner at gjøre alt, hvad der stod i vores magt for at fremme landets industrie, hvor han tillige tilkiendegav sit ønske, at arbejderne maatte have det got, ey behandles som trælle, men have ald muelig frihed.

Hvor findes vel en konge, der saaledes behierter undersaaternes vel, af alle klasser høye som lave? Hvor findes en konge, der endog tilstæder den ringeste bettler adgang og hører saa taalmodig alles ønsker, bønner og begieringer? derved saa villig hielper, hvor han kand? En saadan konge var Cr. VIII, og hans lige faae Danmark vist aldrig mere, saalidt som der findes slig en konge i andre lande.

Og dog blev han undertiden dadlet og miskiendt af mange, høstede ofte utak for sine gode gierninger, sin gode hensigt og villie og har vist døyet mange ubehageligheder, men saadan gaar det io i verden! saavel i det stoere som i det smaae. I sidste aar kom mand imidlertid bedre til erkjendelse, og vist deres tal nu være faae, der ey beklager den edle høymodige konges død. Mig med alle mine er den tanke saa kier at have havd den stoere lykke see kongen med dronningen betræde vort huus forrige aar og vil den 8. sept. blive os, som sandsynligvis ogsaa vore efterkommere i kier erindring, ligesom ieg stedse vil holde i erindring de samtaler, ieg havde med kongen, de ord ieg havde den lykke at vexle med høystsamme, den aabne, ieg tør sige fortroelig maade, paa hvilken han udtalte sig og det edle sindelaug, der fremlyste af alle hans yttringer, ligesom saa megen viisdom og forstand, der giennemskuede alt, ringeagtede selv ikke smaating, men med deeltagelse behiertede alt, hvad der kunde tiene, ogsaa de ringeste af sine undersaatte, til gavn og glæde og herved saa klar beviste, hvor meget han ønskede at fremme alles vel, at gjøre alle sine undersaatte lykkelige.

O, hvor kiert er det mig at have lært denne ædle konge

personlig kiende, at have havd den store lykke at vinde hans agtelse og tillid: at hans mayestet paa Föhr 20. aug. 1847 efter endt samtale traadte hen til mig og fortroelig rakte mig sin kongelige haand, er noget, som ieg troer at kunde være stolt af, thi en slig æresbeviisning er vist sielden bleven nogen i min stand og stilling til deel; og hvor smigrende var for mig de ord, da ieg takkede for den mig meddeelte fortieneste medaille — kongen fremsagde ved at berøre og besee dette ærestegn:

Her staar Fortient! og hvad her staar er sandt. — Du har fortient denne udmærkelse!

Det er mig saa kiert — end aldrig ved mine samtaler med kongen at have berørt noget personligt, noget egennyttig, men at ieg allene henholdt mig til det, ieg troede kunde tiene det almindelige til gavn, hvilket vist ogsaa har funden biefald hos den retsindige konge.

Vores digterinde Anna har forfattet et smukt digt kaldet Mindeblomst paa den bedste konges sarkofag, som ieg endnu vil anføre:

Naturen tier svøbt i sørgedragt,
for kolde nord maa nøgen green sig bøye.
Om Dannas kyst er iisets bælte lagd
og mørke skyer skiule solens øye.
Ja! bred den liigdug over Dannevang,
du kolde vinter, skiul dig himmeldronning!
Istem o nord! din hule klagesang
og suk med Danna for den elskte konning.

Snart løses iorden af sit fangebaand,
men ingen venlig vaar vil Christian vække
til liv og daad, den milde faderhaand
velsignende mod tusinder at strække,
ak nei! Han gik fra iordens strid til roe
ustandset hist af livets væld at øse,
hvor fortids store helteaander boe
og livets gaader sig i klarhed løse.

1848 25/1 ... Mindediget får W. 17/2 af Christiane Ludvigsen. Dagbogen er altså ikke altid samtidig.

Fredsæl og fast, besindig, naadig, viis
var folkets fader! Mildhed flød fra læben,
at skabe dannevang til paradiis,
forædle folket var hans høye stræben.
Ak! Dana mistet har sin Fredegod,
sin milde skytsaand! og saa brat saa fage!
Det græder med den ædle Dannebod,
dets hulde moder, drottens ømme mage.

Du stille bye som kongeparret saae
med iubelraab i blid begestrings lue
ak! aldrig meer de vil iblandt os staae
og vennehuldt vor simple hyldest skue.
Vi hilste dem med fryd i sommerlyst.
i milde blik stod Danas morgenrøde,
de tog vort hierte med til hiemmets kyst
og ak! før lærken vaagner, maa det bløde.

Vor afskedstrøst var giensyns hulde haab
som hiin saa sielden fest, vort stolte minde.
Nu lyder sørgeklokkens hule raab,
den blide drøm maa ak for evig svinde,
vor lyse soel sank brat bag skyen need.
Og Dana græder tavs i sorgens skygge,
dog held os! Grundet har hans kierlighed
et Dannevirke folket at betrygge.

I sørgeflor med taareblændet blik
staa videnskab og kunst, og musers klage;
den høye troe beskytter heden gik,
og faderløse staae de nu tilbage.
Dog nei! et ædelt træ af asers rod,
en løvrig bøg vil Danna end beskygge
vor Frederik vorde os en Fredegod,
som folkehæld i faderspor vil bygge.

Til Gud og ham, staaer dannefolkets liid,
O skjønnne haab! ey vorder du til skamme.
Gud signe Christians søn og ald hans iid
som værdig viser sig skioldungers stamme.
Hvad sarkophagens nat ey skiule kand,
vil leve i hvert bryst, paa hver en tunge
og saga nævne vil vor Christian
som musers yndling, Danmarks bedste konge.

1848 31/1 . . . Var hos pastor Holm [i Emmerlev], hvor vi underholdt os temmelig længe med ham og hans godmodige, snaksomme kone . . .

1848 1/2 . . . Besøg af pastor Berg fra Wisbye med kone, en meget levende, behagelig dame.

1948 3/2 . . . Var mod aften i Harris, siden hos præsten, mand har io saa meget politisk at omtale denne tid.

1848 14/2 . . . var i Harris — Landets politiske stand denne tid interesserer os gjensidig meget — og have vi her stof nok at tale om.

1848 15/2 . . . Paatænkte denne dag 1804, hvor ieg begyndte min dagebog og glædede mig til at have fortsat samme. Hukommelsen svigter, men herved kand ieg med sikkerhed gaae tilbage til den forgangne tid og nyde mange glæder ved erindrungen. Kun skade, at ieg ey fra først af noterede saa fuldstændig som i den senere tid . . .

1848 20/2 [Højer] . . . Besøgte aftenen pastor Momsen, der forelæste mig den smukke tale, han agter holde d. 26., hvor kongens liig i Roeskilde vorder bisat.

1848 26/2 . . . I anledning af den gode konges Chr. VIII begravelse eller bisættelse var der i dag gudstieneste her som i hele landet. Der var temmelig mange tilhørere, dog langt fra ey saa mange som 1840 16. jan., hvor Fr. VI blev iordet, men da holdt io ogsaa pastor Lautrup ligtalen

1848 22/3 [Efter at have omtalt oprøret i Berlin fortsætter W.] . . .

Haabentlig vil i vores land slige revolutionaire bevægelser ey finde sted; godt vores nye konge strax ved regeringsantrædelsen tilkiendegav, han vilde herske folkelig og give landet en friere forfatning, gid kun de forskiellige nationaliteter maatte enes herom.

1848 23/3 . . . Der var hestemarked i Kloster i dag, og havde mand et daarlig veir. Mand hørte derfra det usalige rygte, at ogsaa her i landet skal være oprør; i Rendsborg skal mand have taget den kongelige casse i besiddelse, i Apenrade, Haderslev

skal der have været spektakel og det udskrevne militair vil ikke møde.

1848 24/3 . . . Brev fra Brasen med beretning, at al militair som heste blive indkaldt, i Kiøbenhavn de gamle ministre afskedigede og et nyt ministerium indført, megen røre overalt, nu ogsaa her i landet, og spændingen mellem de forskellige nationaliteter, dansk og tysk meget stoer. Gid kuns alt fredelig maatte vorde ordnet . . .

1848 25/3 . . . Var i Harris og forefandt ved min hjemkomst ved expresse bud brev fra H. Nagel med den usalige beretning, at de Schlesvig-Holstener havde taget Rendsburg i besiddelse, anførte af prindsen af Augustenburg Nøer, før statholder i hertugdømmerne, i spidsen af det i Kiel stationerede jægerbataillon. Disværre have vi nu ogsaa krieg, indbyrdes krieg, i vort ellers saa fredelige land, og himlen maa vide, hvorhen dette vil føre . . .

1848 26/3 . . . Tog til Tønder for at see og høre, hvordan det stod i denne bevægede tid. Her var stoer røre, den provisoriske regering i Rendsburg proclameret og her annerkiendt af magistrat og borgerskab, hvilket skal være tilfældet over alt i hertugdømmene. Alle øvrighederogembedsmænd maatte annerkiende den nye regering eller træde af, alle casser er tagen i beslag og beordret indsendte til Rendsborg. Amtsforvalteren i Tønder, Holstein, vilde uden ordre have ladet sin kassebehold gaae til Ribe, men da mand fornåm dette, blev huuset besat og bevogtet af borgere sidste nat, og manden kom i stoer forlegenhed, og kunne det være gaaen ham galt. Denne middag afgik under bevogtning pengene med posten til Rendsburg, og Holstein maatte bide i det sure æble og annerkiende den provisoriske regering, da han ellers var bleven afsat.

Mange mennisker strømme til Rendsburg for at forsvare fæstningen som regeringen. Alle seminarister ville denne nat forlade byen og ile didhen, ligesom alle Kieler studenter skal være der, mand modseer ogsaa preusiske hielpetropper, og sandsynlig vil hele det tyske forbund mod de danske staae hertugdømmene bi; Ja! det seer faerlig ud, Herren giv, at alt maatte vorde fredelig ordnet.

1848 27/3 . . . Megen uroe og bevægelse i gemytterne, alt lever i frygt og ængstlig forventning, ogsaa seer det faerlig og truende ud. I Jylland skal det ogsaa være uroelig, det heder, mand vil der have en republik; var i Harris, hvor Brasen yttrede maaske at kunde komme til at nedlægge sit embede, da han vilde holde den eed, han havde svooret kongen, og ikke ville eller kune annerkiende den provisoriske regering, hvis dette skulle blive forlangt af ham.

1848 28/3 . . . Tog fod i haand og gik til Kloster, ogsaa her som over alt røre, en proclamation fra kongen af Preussen forkyndet, der vil sikkre og med vaabenmagt beskytte Schl. Holsteins uafhængighed og rettigheder i forening med hele Tydskland forbund; tillige blev bekiendtgjort, at collegierne i Kiøbenhavn skal være opløste, og alle Schl. Holstenere tagen bort derfra; det hedte tillige, at Christiansborg skal være omringet og stærk besat, for at forhindre kongen ey tager flugten, som mand skal frygte for; der skal herske stoer bevægelse, og det nye ministerium „lader ey“ til at kunde holde tingene i orden, men ønskes atter forandret.

I Flensburg indtraf i aftes tropper fra Rendsburg, det heder 2000 stk. som tager til Haderslev, hvor det danske parthie har hindret den provisoriske regerings annerkiendelse, den eneste bye i begge hertugdømme, hvor dette er vorden nægted; der skal være stærk giere, den danske prediger, Lauritz Sckov, maatte flygte; Koch, redacteur af bladet Dannevirke, maatte sikkres ved at besætte huuset med borgervagt, og det heder, at han en affigium paa flere steder er bleven hængt. Benævnte 2de mænd ere hovedanførere i hiin egn for den danske propagande.

Den gode Christiane med liv og siel dansk, begeistret i høy grad for den danske sag, fandt ieg af dagens begivenheder i høy grad angreben og oprørt, og gjorde det mig ondt, at hun tog sig dette saa nær, saa meget indvirkede paa hendes poetiske fornemmelse, hvilket læt kand indvirke skadelig paa hendes

1848 27/3 . . . En affigium = in effigie, d. v. s. man har hængt en dukke, forestillende Koch.

Rehhoff = købmand Th. A. R., Tønder.

sundhed; hun truede med at forlade denne egn og tage til Jylland eller Fyhn, men hun betænker sig nok.

Jeg føler mig roelig og finder mig allene bekymret for mine sønners fabriksdrift, der læt kand komme i staae. — Desværre hører ieg, at fast alle kniplingskræmmere lader deres piger gaae, og gaaer det som i aarene 1808 til 1814. Som ieg den tid fast var den eneste, der blev ved at kiøbe, saadan ogsaa nu min søn, og anseer ieg dette ogsaa som pligt. Breve fra Nagel og Rehhoff. Første befinder sig som ægte dansk ogsaa i en meget spændt, ængstelig stilling, got han har Dora til trøst og bestyrkelse, hende vil vist ingen krænke og fornærme.

1848 29/3 . . . Var i Harris, hvor Mille var kommen hjem fra Colding. Hørte, at de danske tropper samles der fra Jylland som fra øerne. Mand venter at kunde opstille en armee af 20.000 mand, hvor det da skal gaae løs mod oprørerne i hertugdømmene, og venter mand, kongen vil stille sig i spidsen af sin armee. Det seer faerlig og truende ud, og Gud maae vide, hvordan alt vil vende sig; forbittelsen bliir større og større mellem tysk og dansk, og vort lykkelige land trues med ødeliggelse; kommer det til slag, da vil der flyde meget blod. Fra stæderne, især Ribe flygte mange, allevegne ryster og bevæbner mand sig, og slig gierning fandt i senere tider aldrig sted.

Herredsfoged Brasen var saa exalteret, som ieg end aldrig kiendte ham, og hans forbittelse mod de tyske, især de tydsksindede Tønderaner, var meget stoer; han meente endog, friiserne ville forene sig med de dansksindede i omegnen for at hæge denne bye, men til slige yderligheder vil det haabentig ikke komme, og næppe tager friisen dansk parthie. I Haderslev skal det danske parthie have faaet overvægt og afsat borgermesteren der, hvis det er sandt.

1848 30/3 . . . Der var forsamling i Bredebroe — herredsfogeden, Beck, præsterne fra Skerbek, Medolden og Wisbye med flere beboere som repræsentanter for herredet var der for at raadslaae om bevæbning, om tysk og dansk; fornævnte 5 vare især meget exalterede, og talede stærk for den danske sag. Degnen

1848 29/3. Mille = herredsfoged Brasens datter. ryster = ruster.

blev indkaldt for at erklære sig, om han ville være tydsk eller dansk, og blev det ham ilde tagen, at han underviste børn ogsaa i det tydske sprog, hvilket han lovede at frafalde sig; en deputation skulle morgen gaae til Ribe. I Hadersleff skal i gaaer 4000 mand danske tropper være ankommen og 5000 ventes dertil i dag. Den provisoriske regiering har efter proclam i Mercur erklæret Danmark fuldstændig krig, og Preussen med det tydske forbund vil staae den provisoriske regiering bie. — Kongen ventes hvert øyeblik for at stille sig i spidsen af sine tropper; en meget smuk human proclamation til Schlesvigerne fra kongen blev i dag uddelt. O, havde den gode Chr. VIII levet endnu, vist ville denne usalige røre da ey have funden sted; Gud maae vide, hvordan alt nu vil endes, det ser sørgelig faretruende ud, og vort lykkelige land kand blive ødelagd.

1848 31/3 . . . Deilig soleklar veyr, gik paa eftermiddagen til Kloster, hvor ieg hørte, at 5 a 600 m. med 18 kanoner vare i Apenrade og ville til Haderslev, for en deel Kieler studenter. 5000 tydske skulle være i Haderslev og flere usalige beretninger mere . . .

En sørgelig begivenhed fandt sted, der truer vores saa lykkelige land med ødeliggelse. Prinds Fridrich af Schl. Holstein Augustenburg, før statholder i Schlesvig i forening med Beseler, F. Reventlau, M. T. Schmidt og Bremer gjorde opstand, indtog Rendsburg og proclamerede en provisorisk regiering, der forunderlig nok i et nu i begge hertugdomme blev annerkiendt; dette usalige foretagende vil have sørgelige følger.

1848 1/4 . . . Ferd. [og] Theodor kom eftermiddagen hiem . . . Mand er i Jylland meget begeistret, forbittret mod de tydske og over alt tilbyder mand sig at gribe til vaaben og forsvare fædrelandet; i Ribe ere gaderne paa en maade barikaderede og porten sat i forsvarsstand — mange steen er bragd paa lofterne for i paakommende tilfælde at kaste ned paa fienden.

— Var i Harris, hvor ieg fandt herredsfogden overspændt i høy grad, tænker kun paa krig og vil krig — truede med at arrestere præst og degn, hvis de ey forholdt sig i lære og tale, som han havde foreskrevet dem; der skal opbydes til at underskrive

frivillig at gribe til vaaben og gaae imod de tyske. Han sagde, at hvis mine sønner ey vilde tegne sig, da skulde de være uden ald lovlig beskyttelse og andet meer.

At denne ellers saa forstandig, betænksomme mand kand handle og tænke saa overspændt, forundrer som smerter mig. Vel er hans fædrelands kierlighed at rose — men den gode mand betænker ikke, at der som embedsmand paaligger ham andre pligter, og at ved slig overdreven fremfærd, han læt kand gjøre sig selv med familie — og mange af denne egns beboere ulykkelig. O! hvor leve vi dog i en ængstlig, farefuld tid; gid denne crisis uden alt for stoere ulykker var overstaaet og fred og roe vendt tilbage igien.

1848 2/4 . . . Tog med vores moder til Høyer, ogsaa her i gemytterne megen bevægelse; vore danske tropper skal nu rykke frem og have besat Apenrade, de tyske trækker sig tilbage, det danske parthie vinder derved ogsaa i Høyer overhaand, især ved den lavere classe, og Nagel staaer ey mere saa ene og forladt som dansksindet som hidindtil, men den gode mand er alt for ivrig begeistret, taler og ytrer sig alt for heftig og uoverlagd. Giør sig herved mange fiender, som han ved roelig forhold kunde have undgaaet, og hvilket han i tidens løb vist vil komme til at fortryde. Jeg sagde ham disangaaende vel for dierv min mening, og var dette første gang, vi havde dispüter med hinanden, men som io allene berørde vore politiske anskuelser. Som ieg siden erfarede, havde min kone med datter i lige sind med mig formanet og advaret ham . . .

Vi bleve ved vores hiemkomst i høy grad overraskede ved den efterretning, at i Bredebroe denne eftermiddag havde været stoer røre. En skare Riber var gaaet ud af byen for at tage til Kloster og der tage til fange øvrigheds personerne med andre. I de forskellige sogne, Brøns undtagen, sluttede bønder og indvaanere sig til, saa hundrede læss mennisker kom til Bredebroe, hvor nogle faae her fra byerne sluttede sig til, og toget gik nu til det stakkels Kloster, hvor ey var paatænkt at giøre nogen som helst modstand, og en 4—5 mand militair kunde have udrettet det samme, som nu flere hundrede mennisker opfordrede

til; uden for byen kom mand skaren imøde med det danske flag, hvorved mand vilde tilkiendegive det danske sind, og den stakkels birkfoged Elvers blev arresteret ligesom doct. Rolfs og giestgiver Ipsen for at transporteres til Ribe, amtsforvalteren var flygtet. Togget skulle nu herfra gaae til Tønder for ogsaa der at foretage en lignende operation, og Gud maae vide, hvor mange mand, [de] der vil tage til fange, og hvilke uordener der kand opstaae; herredsfogden ville have tvungen en karl, Niels Lund, til at tage med, men undslog sig og undslap mellem hoben. Anthons Knud maatte følge med, 3 af vore vævere fulgte frivillig. Desværre leve for denne tid vi ikke i et land, hvor frihed hersker, og hvor loven er den bydende magt, men hvor vilkaarlighed kand gjøre bestemmelse.

Sørgelig at mand saa ubetænksom kunde annerkiende en usorpatisk eller oprørsk regering, der umueligt vil kunne bestaae og strider saa meget imod de pligter, mand skylder sin konge og sit fødeland. Embedsmændene vil dette især komme dyrt at staae, og hele landet vil komme til at bøde haardt herfor. Den usalige tveedragt mellem de forskiellige nationaliteter har fremkaldt dette, og Gud maae vide, hvordan alt vil ende sig. Maatte kongen dog snart vise sig i spidsen af sin hær, fremstaae for sit folk, sandsynlig ville da paa faae nær, der staa i spidsen, alt underkaste sig, og fred og orden vende tilbage til vort hidtil saa lykkelige land igjen.

Apenrade skal være tagen i besiddelse, og de tyske bortrømt derfra. I dag hestemarked i L. Kloster, men som vist kuns er bleven besøgd af faae.

1848 3/4 . . . I Kloster var et par hundrede mand, infanterie og cavalerei ankommen, men som saa med ringeagt paa denne bondeskare, de forefandt der, hvilken imidlertid forføyede sig uden nogen uorden hver til sit igjen. Tønder havde erklæret velvillig at modtage de danske tropper, være og blive deres konge troe, og en masse der var stimlet til Hoyer fra Ballum,

1848 2/4 . . . Birkefoged Elvers etc.: I margin fig. rettelse: »Det var birkefoged Elvers, der var flygtet, amtsforvalter Harbou tagen fange.«
 Rolfs = Roll.

kom kuns til Møgeltønder og vendte da hjem igjen; dette er i det hele dumme optaayer der kuns allene morer, men fører til intet.

1848 4/4 . . . For byen Tønder blev denne en betydningsfuld dag. Militaret rykkede uden nogen modstand ind i byen, kuns bondeflokken havde de ey villet indrømme den ret at tage byen i besiddelse, som mand ey kand fortænke dem i, meget mere agte dem for, 14 á 16 skal være paa proscriptionslisten, som skulle tages til fange, ligesomskeet er i Kloster; en deel af disse skulle være flygtede, under hvilke nærmest N. Jacobsen, A. P. Rehhof, J. C. Iversen og Lundius. De danske rykke frem og skulle i dag ankomme ved Flensborg, de tydske fortropper, bestaaende af alle haande sammenløben folk, skal paa tilbagetouren fra Apenrade have begaaet uorden og plyndret. — Borgerne i Kiel, kede af de ubudne fremmede giester, skal have uddreven samme af byen, og saadan vil det vist gaae i alle byer, naar de danske tropper vise sig, især naar kongen var i spidsen, og da vil haabentlig alt fredelig vorde ordnet.

Jeg hørte dette paa veien ved Bredebroe af nogle mænd fra Døstrup, som kom fra Tønder. Blev saa glad ved de fredelige udsigter — og ilte til Storde at forkynde Christiane dette. — Derfra til Bredebroe — Brede og til Harris, hvor ieg uventet forefandt doct., controleur Paulsen fra Altona, og løb mig der ved saadan i sved, at ieg efter min hjemkomst maatte tage en tør skiorte paa. —

Men da vi ville gaae til sengs, blev vores roe forstyrret; der ankom ordre fra herredsfogden, at alle fra 18 til 60 aar skulle bevæbnet ile til Tønder, og nu er vist uorden og galskab der.

1848 5/4 . . . Begge mine karle og siden mine 2de sønner Ferd., Theod. toge natten efter ordre fra herredsfogden til Kloster, herfra til Abild og siden til Møgeltønder uden nogen gavn eller hielp, mand frygtede friiserne, men de forholdt sig i stille roe. Militaret tiltroede sig ikke at overnatte i Tønder, men tog uden byen og leirede sig der; denne morgen drog samme til Mø-

1848 4/4. N. Jacobsen = formentl. brygger og brændevinsbrænder Niels Sørensen J.

geltønder, hvor de vel troede at være mere sikker. Haabentlig vil alt gaae af uden blodsudgydelse, og dette give Gud; sørgelig ellers at landmanden forhindres i sit arbeide og ligge sin sæd, helst veyerligget er saa gunstig.

Folkemassen kom paa eftermiddagen hiem. Alt var blind allarm; mand skal i aftes have sat de danske i skræk ved at kundgiøre, friiserne kom i hobetal for at staae de tydske bie. Forskrækket forlode det danske lille troppetal nu byen og leirede sig uden for samme, een satte sig til hæst, mand siger den unge grev Sponeck og ilede i fuld gallop til Møgeltønder, hvor inspecter Feddersen øyebliklig sendte stafet til herredsfoged Brasen, der nu beordrede unge og gamle ufortøvet af sted, at ile de danske imod friiserne til hielp; men som sagd, alt var blind allarm. Friisen sad rolig hiemme og vil vist gotte sig, at dansken har saa megen frygt og respect for dem; — som mand hør, vil landboerne her i egnen næppe giøre slige optøyer med igien, men beskrænke sig til at forsvare sig selv, person og eien-
dom.

Der blev noget exerceret ved Møgeltønder, hvor den exalterede Scherbek præst kommanderede, et særsyn af en præst, der gjorde bedre i at rygte sit embede, formane og opmuntre til fred og enighed i stæden for at opivre gemytterne til krig og tvedragt.

1848 7/4 . . . I Bredebroe var en forsamling af embedsmænd, sognefogder etc., en deel præster vare tilstæde, og blev der raadslagen om en adresse til kongen, hvilken pastor Barg fra Wisbye noget poetisk havde affattet og forelæste, som med nogle forandringer blev antagen. Andre foredragender, som frievillige hæste, øvelse i vaaben eller exercitz, bragde ingen resultat. Jeg var der tilstæde, siden til grande i Brede, hvor adressen af 2de mænd i byens beboeres navn blev underskrevet.

Ved postens ankomst fra Tønder hørte ieg af en kniplings-

1847 6/4 Skærbæk præst = Joh. Buntzen Kock, præst i Skærbæk 1842—56.

1837 7/4 Barg: Hans Broge Berg, præst i Visby 1843—57.

handler fra Scherbek, der kom lige fra Rendsburg, den usalige beretning, at 1500 preusser med artillerie vare indrykkede der, byen af glæde herover var bleven illumineret, mange vare undervejs. Ogsaa fra Hannover, Brunsvig, Mecklenburg etc., som 10de afdeling af den tydske forbunds hær stode tropperne færdige til at rykke ind i Holsten, og det vrimler der af fremmede krigere, saa nu næppe vil være at tænke paa, den danske arme vil kunde udholde kampen; men haabentlig overskrider de fremmede tropper ey grendsen, haabentlig vil der blive sluttet fred, og dette give Gud. Saa stoer forbittrelsen er mod de tydske i det danske, lige saa stoer skal i Holsteen og det sydlige Schleswig forbittrelsen være mod de danske, og det er sørgelig, at disse forskiellige folkeslag, der i saa mange aar have levet i eendrægt, fred og kierlighed med hinanden, giensidig have befordret hinandens velstand, nu staar i fiendtlig stillelse mod hinanden, hvis følge vil være landets ruin og fordervelse.

Forbandelse over disse skrivere og snakkere, der have frembragt denne usalige disharmonie, der have saaet denne tve-dragts sæd, som nu spirer til folkets elendighed og undergang og bærer, som vil bære, frugten til fordærvelse . . .

1848 8/4 . . . Atter grande, hvor adressen til kongen blev underskrevet og tegnet til frivillig levering af rytterhæste i fald samme behøves, som skal kjøbes og opstaldes til der kommer ordre. Jeg tegnede 50 t., 25 for mig, 25 for Hochb., Ferd.

1848 9/4 . . . Nagel kom paa eftermiddagen; han fortalte, at de danske tropper skulde være rykket frem til Bredsted, vilde til Husum og herfra danne en linie til Flensburg for at afskiære de i Flensburg liggende tydske, hvis styrke efter hans sigende kuns skulle bestaae af 2000 mand. Preusserne ansaa han som hielpetropper for os, men som mig ikke troer. — Havde en temmelig heftig debatte med ham, der exalteret blander sig i ting, som ikke vedkommer ham, gjør sig derved forhadet hos langt de fleste af denne egns beboere, der ey ynde sligt, og risikerer at gjøre sig som vores datter med barn ulykkelig, men han paaagter i slig henseende ingen advarsel og formaning.

1848 8/4. t. er daler.

Rygtet gik, at vaabenbrud ved Flensburg skal have funden sted og flere huse der skudt i brand, men som haabentlig ey vil stadfæstes . . .

1848 10/4 . . . Brev fra . . . Radoor med yttring om den forbitrelse, der finder sted i Tønder som sønden for, især hos friierne mod denne egns beboere fra Tønder til Ribe for det ubetænksomme tog, bonden gjorde med, først til Kloster siden mod Tønder, hvilket mand anseer for fiendtlighed og kand, hvis krig alvorlig skulle udbryde komme denne egn dyrt at staae, skiondt det vist ikke af nogen var ilde ment, og mand allene saae sig nødsaget til at følge øvrighedens ordre; o vare disse optøyer ikke skeet, da kunde mand med ulige mere roelighed have seet den kommende tid imøde, men nu seer det i sandhed for denne egn faerlig og truende ud. Det rygte gik, at kaabermøllen ved Flensburg skal være brændt — de tydske tropper skal være dreven tilbage til Flensburg, der nu skulle angribes, og at 500 mand skulle være gaaen over til den danske arme, ligeledes at kongen var ankommen til Sønderburg, og 5000 m. landsatte paa Angeln, men mand kand af slige rygter kuns lidet troe og stoele paa. Efter Altona Mercur skal de preussiske tropper være gaaen over Holsteens grendse og rykke frem mod Schleswig, ligesom hele 10de afdeling af den tydske forbundsarmee skal være beordret til at rykke ind i vort land.

Meer og meer faerlig bliver vort lands stilling, og Gud maae vide, hvordan det vil ende.

Meget beuroligede det os, at Hochb., Ferdin. endnu ikke i dag kom hiem. Hvem veed, hvordan det kand være gaaet dem. Gid de got og vel vare her igien . . .

1848 11/4 . . . Brev fra Hochberg med efterretning, at i gaaer skulle Flensburg være indtagen, som disværre har kostet meget blod, 1300 tydske skulle være faldne, 700 fangne; hvor mange danske der er faldne nævnes ikke, og vil vi haabe, førstes antal vil heller ikke være saa stoer, som beretningen lyder; Hochberg agtede med sin broder til Flensburg, hvor mand saa kand vente nøyagtigere beretning. Gud skee lov, vi vide nu vore børn ere vel . . .

1848 12/4 . . . Hochb., Ferd. kom hjem fra Ries og havde været i Apenrade og Flensburg, hvor det for sidste bye skal være gaaet naadigere af, som mand maatte befrygte. Vore danske tropper havde kiempet brav og fra Bau af fægtende trængt de tydske tilbage til Flensburg, erobret alle deres forskandsninger, iaget dem giennem byen, hvor de toge flugten til deels i stoer uorden; mange kastende deres gevährer med randsel bort, forkrøb sig til deels, hvor de kunde, og 800 á 1000 mand blev tagen til fange; nogle tropper gik over og de andre retirerede efter Schleswig til, hvor vore danske satte dennem efter; krigsskæbnen havde bidraget meget til flugt og ødeliggelse. Studenterne skulle have forsvaret sig best og mange faldne. Havde de daarer forholdt sig roelig hiemme og paaagtet deres studeringer, hvor got dette for dem og deres paa-rørende; men hele verden er som beruuset, og denne usalige parthieaand hersker overalt, hvor nu disværre bliir fiende, hvad før var ven. Vee dem, der have frembragd dette. Tydsk og dansk levede før saa fredelig med hinanden, men nu staaer i samme land de forskiellige nationaliteter fiendlig mod hinanden, hvilket sandelig ikke er folkets skyld, men disse usalige talere og skrivere, der have opirret og vildledet dansk og tydsk.

Søndag den 9de fandt trefningen sted; dagen efter ankom kongen fra Sønderburg til Flensburg, blev af byens befolkning glad modtagen og vandrede til fods kuns af 2 officerer ledsaget uden frygt omkring i byen, og vandt meget ved dette dristige mod; naar Schleswig er rømt, agter kongen at tage sæde paa Gottorff.

Paa prins Friedrichs hoved skal være sat en pengesum, han er altsaa vogelfrie. — I Flensburg var denne usalige mand tilstæde og maatte med sin hær tage flugten; det heder, at den tydske troppestyrke skal have beløbet sig til 10, den danske til 12000 mand, sidste got, men første daarlig ordnet og armeret.

Brev fra H. Nagel, der nu ret iubler og triumpherer over de danskes seier; mit hierte derimod føler ingen glæde, men sorg og veemcd, at før saa fredelige beboere nu skal kiempe og slaaes med hinanden; hvor got for alle, hvis fred og enighed fremdeles

havde funden sted, men freden er nu brudt, og næppe vil i den nuværende slægts tid, harmonie mellem de forskellige nationaliteter fremstaa igien, den tydske vil være forhadet mellem de danske, den danske mellem de tydske, og er dette ikke sørgelig?

Denne usalige revolutionsaand, der forvirrer fast hele Europas befolkning, kand med grund tilskrive denne for vort land saa sørgelige tilstand.

1848 13/4 . . . Hochberg tog eftermiddagen til Tønder og kom aftenen hiem, alt var roeligt, men bekymret, og mand er i høy grad opbragd og forbitret over det usalige bondetog, hvor mand formener, det var hensigt at plyndre, skøndt dette vist ikke faldt nogen siel ind af dette sogns beboere, og efterkom mand io blot øvrighedens befaling, ikke var det frie villie. Alle embedsmænd, verdslige og geistlige, i hertugdømmet Schlesvig ere blevne opfordrede til at erklære, om de vil være kongen troe og lydige, frasige sig den usorpatoriske regiering eller frasige sig deres embede; ogsaa til vores præst medbragde Hochberg brev desangaaende. I Tønder vilde man vide, at der var falden mange danske, som ogsaa høres anden steds fra, ved trefningen ved og i Flensburg, hvilket disværre ogsaa er at befrygte, og mand ansaae det mere for retirade end tabt slag. — Got imidlertid, at kongen er kommen, haabentlig vil nu alting tage en anden vending, de danskes mod stige, ligesom de tydskes svækkes; mand paa begge sider give efter, fred og roelighed vende tilbage igien, og dette give Gud. —

Der blev i dag reist en stage med tiærtønde til signal og forbuden ved kirketienesten at ringe med klokken; saa seer det nu ogsaa hos os krigerisk faretruende ud.

1848 14/4 . . . Brev fra H. Nagel, skrev til ham igien. — 4de canoonbaade laae uden for Høyer, og nu er ogsaa skibsfarten sperret paa vestkysten. Posten gaar nu heller ikke. Ingen breve, ingen aviser kom i dag, og det er ret sørgelig.

1848 15/4 . . . Doct. Winding fra Høyer var her i dag og agter hver løverdag at komme her til sognet i Rolfs sted, der fra Kloster som politisk fange er bortført. Efter hans sigende skal

kongen være tagen tilbage fra Schlesvig til Flensburg for sikkerheds skyld — og meente han preusserne, der ere i Rendsburg, ville tage deel i krigen, og da seer det sørgelig ud. — Var mod aften i Harris, hvor ieg fandt Brasen mere human og betænkksom, mindre exalteret. Han haabede forlig og fred.

1848 16/4 . . . Det rygte kom ved Anthons Knud fra Ribe, at kongen over Tønder ventedes denne aften der, og fra Tønder, at den halve deel af Rendsburg, som skal ligge paa Schleswig grund — skulle være indtagen af vore danske tropper, og at mand godvillig havde aabnet porten. Give Gud, at dette var sandt, saa vilde haabentlig snart vorde fred . . .

1848 17/4 . . . Alton. Mercur bragde posten i dag igjen. — Det seer sørgelig ud, og Gud maae vide, hvordan alt vil ende sig. Kongen skal være reist tilbage til Kiøbenhavn, og armeerne staae slagfærdig mod hinanden noget denne side Rendsburg; dog haabes for mægling og fred. De tydske forbundstropper, rykke stærk ind og imod landet og snart vil landet være oversvømmet af fremmede krigere . . .

1848 18/4 . . . Var i Harris, hvor Brasen med sine sønner kom hjem fra Ribe og bragde den efterretning, at kongen var i Frideritz, samt at der skulle være vaabenstilstand i nogle dage, hvor Preussen havde at erklære sig, om den ville trække sine tropper tilbage, og have fred eller krig. — Hørte mod aften flere kanonskud i vesten, vist fra søen. Det var paa eftermiddagen ret varm sommerluft, og jeg kom paa mine vandringer stærk i sved . . .

1848 19/4. . . . Hochberg var i Høyer at skiere af, medbragte det rygte, at den provisoriske regering skal være flyttet fra Rendsburg til Altona, samt at der i det hele kuns skulle være 4000 mand preusser i landet. Ogsaa gik rygtet, at svenske tropper skulle være landede. — Men der siges og fortælles saa meget.

1848 20/4. . . . Efter dagens sagn skal der være haab til fred.

1848 21/4. . . . Ingen synderlige kriegs-beretninger. Der vil være vaabenstilstande endnu, 10de arméafdeling i Tyskland er i bevægelse, i Frankfurt nedsat en comité af 7 mænd, valgte

fra Preusen, Baiern, Osterrige, Sachsen, Hannover, Baden og storhertugdømme Hessen, der skal undersøge forholdene og bestemme, hvad der skal foretages. Giv Gud freden med de tyske magter, ey vorde brudt. Det vilde see faerlig ud for det kiere fødeland, skulle det komme til krig, og landets velstand ville da gaae til grunde, ligesom det ville koste tusindes liv.

En deel svensk norske matroser og søfolk skal være tilførte, og det unge mandskab, som her var udskreven, er kommen hiem igien. Skibsfarten er standset, og ingen skibe kand udklarere mere, den brødløse tilstand tiltager meer og meer. Hvordan vil dette ende?

Breve fra Radoor og Ph. Schaeffler (?); i Husum som i Tønder seer det sørgelig ud. Ald næringsdrift ligger, og saadan gaar det overalt.

1848 22/4. . . Forsamling i Bredebroe hestelevering angaaende.

1848 24/4. . . Brev fra . . . Radoor; sidste beretter, at der i aftes skal være begyndt et slag ved Rendsburg, og at denne aften kunde ventes vigtige efterretninger. Den tyske hær skulle være 42,000 mand stærk, men mand kand slet ikke fæste tillid til slige beretninger, og give Gud det hele ey maatte forholde sig saa, og krigen med forbundsstaterne ey være udbrudt.

Men en reisende, som denne morgen tog ud fra Husum, stadfæstede sildigere denne efterretning; syden Schlesvig skal slaget have staaet og i gaar fra kl. 8 morgenen af havde mand fægtet den gandske dag; hvem der havde seiret var endnu ey bekiendt.

1848 25/4. . . Spændt for at vide, hvordan der tingene staae, tog ieg med Hochberg til Tønder og hørte nu bestemt, at ved Krop Dannevirke i gaar et afgjørende slag havde funden sted, hvori de tyske, som ieg forudsaa, havde seiret; mange danske være fangentagen, paa begge sider disværre meget blod være flødt; de danske havde fægtet brav, men maatte dog vige overmagten, der især, hvad taktik og anførsel angaar, skal have været saa overveiende, skydegeværet — især bøsserne saa ulige bedre. Der skulle have været en vild flugt, de seirende trængt for til Flensburg, hvor en stoer deel af den overblevne danske

armee, der nu var retireret til Angeln, nu er afskaaren og sandsynlig maae capitulere. Saaledes havde Mathiesen fra Højer berettet, der denne morgen var kommen hiem fra Flensburg, hvilket ogsaa stadfæstedes af andre. — O hvor sørgelig, at slig begivenhed skulle finde sted, og ey alt fredelig var bleven ordnet. Havde mand ey fiernet vort gamle, sindige ministerium og dannet et pfantastisk nyt, da vilde sikkert alt have taget en anden vending og dipplomatisk være bleven ordnet; at mand med magt ville indlemme Schlesvig i Danmark er allene skyld i denne usalige krig, der vil ruinere vort hidtil saa lykkelige land.

Fra Flensburg skal en deel af de dansksindede være flygtede; — i Tønder triumferede mand ret, og glæden var stoer over den tydske seir, lige saa forbittrelsen stoer mod de Riber og de beboere i nord, som havde giordt taaget til Kloster og Tønder den 5te april, hviket var ogsaa saa ubetænsom som uretfærdig.

Herredsfoged Brasen, hvilken mand især tilskriver dette, er mand høyst forbittret imod, ligesom mod præsterne i Scherbek og Wisbye, Beck og disværre min sviegersøn Nagel, der ubetænsom har blandet sig i ting, som ikke vedkom ham, og i Tønder yttret sig paa en maade, der maatte tilveiebringe had og forbittrelse. Han er nu med kone og barn at beklage.

Jeg fandt i Tønder overalt venlig modtagelse, og er ieg forvisset om, ingen ville i paakommende tilfælde fornærme, men snarere beskytte mig og mine, og denne vaertagelse var mig saa kier.

Friiserne havde samlet og opstillet sig, for ifald behøvedes at komme de tydske til hielp, men nu da disse havde seiret, vare alle roeligen vendt hiem igien.

1848 26/4 ... Efter rygte skulle de danske forskandse sig ved Ries. I Biendrup og omegn laae i dag megen cavallerie; i Tønder ventede mand over Husum en deel tydske tropper.

1848 27/4 ... Efter brev fra Carl og Apenrade Ugeblad skulle vore danske have forsvaret sig brav, i god orden trukken sig tilbage, ingen have tabt af deres kanoner, munition eller

1848 25/4. Mathiesen, Højer = formentlig den slesvig-holstensksindede brændevinsbrænder, sen. stænderdeputerede og byfoged Mathias Christian M.

bagage, hvilket ved den stoere overmagt er at beundre, skulle endog have erobret to faner, tagen position ved Bau, der forskandse sig, ligesom ved Hellevadt og ville atter bryde deres fiender spidsen; fra Apenrade bevæge sig tropperne syd paa og alt er der i stoer røre. — Svenske hielpetropper forventes, en engelsk flaaede ligger for Elven, de tydske hielpetropper skal have forlangt vaabenstilstand. Mueligt det kunne komme til underhandling og fred, og dette give Gud! Tydske skal ikke være i Tønder, saaledes lyder rygterne for i dag.

Herredsfoged Brasen har med sine børn feig tagen flugt, hvilket gjør ham liden ære, helst han havde braudet saa meget af sit mod, rørt saa meget sammen og forfaret saa voldsom. Han bliir af alle meget fortænkt for denne fremgangsmaade, og neppe vil denne mand her vinde agtelse og tillid igien; som embedsmand burde han ogsaa kuns i yderste nødstilfælde have forladt sin post. Der var ting i dag, men han vovede ikke at indfinde sig der.

1848 28/4 . . . Denne dag var en ængstlig spændt, for mange en skræksom dag. For at se hvorledes det stod til i Høyer tog ieg paa formiddagen fod i haand og gik didhen. Ved Snorum bemødte mig en bekiendt ung mand, der ængstlig tiltalte mig: For Guds skyld vend om, der kommer 1200 mand tydske tropper, see! Der er allerede en vogn med fanerne; stræb at komme hiem.

Men ieg gjorde det modsatte og strebte at komme til Høyer, Nagel med kone og barn vare i begreb at stige til vogns og forlade byen. — Snart kom efter deres afreise tropperne, kavalierie, infanterie og artillerie, omtrent efter sigende 1200 m. Nagel blev tilsagd indquartering af 100 m. til straf for sine bestræbelser for danskheden, N. Petersen 80 mand, og dette skulle være af de saakaldte frieskarer, bestaaende af alle slags folk, der kom syngende ind i byen og blev af en flok drenge og andet folk hilset med hurrah. Det saa braaget ud at faa plads i apotheket, mad og drikke for saa mange, og Gud maae vide,

1848 27/4 . . . Carl = nevøen Hans Christian Carl W. fra Rise.

1848 28/4. N. Pedersen = købmand, fra 1850 medlem af kirkeforstanderskabet, Niels P.; Winding = læge, H. C. W.

hvordan det vil gaae og ende sig. Vi bortbragde af stuerne, hvad der var til stads og kunde undværes; en soldat, som ieg havde samtalet noget med, en holstener, vinkede mig tilside og sagde fortrolig: Har De kostbare ting, da bring det i sikkerhed; mellem os er der mange haande folk, og mand kand ikke vide, hvad denne nat kunde skee. En deel af disse mennisker havde et barbarisk udseende og taledede med største forbittrelse om de danske, hvilke de inderlig hadede; apothekets beboer var især ilde anskreven hos dem, som er at tilskrive de exalterede Tøndringers beretning, hvilke Nagel ved sine ubetænksomme ytringer og uoverlagde mellemblanden har gjort sig saa forhadet. Det var et fæl syn, da tropperne toge ind i byen og kom til apotheket, da at se dem hæve knyttede næver mod samme. Got, at Nagel var borte. Det kunde ellers være gaaet ham slet, og sin alt for overdrevne fædrelandskierlighed kommer ham med familie dyrt at staae. Havde han med hensyn hertil fulgt mine formaninger, hvor got dette for ham og vores fromme Dora, der imidlertid med roelig overladelse finder sig i hendes skiebne; en stoer trøst var det for mig, at hun med hendes barn var dragen herfra.

Jeg ombad nu nogle af soldaterne, ieg havde samtalet med, at antage sig huuset med beboere og beskytte samme, hvis det skulle behøves, og alle gave mig beredvillig haand herpaa; det samme bad ieg Winding og Mathiesen, tog derpaa atter stok i haand og vandrede hiem igien, da det var nødvendig, ieg der sørgede for sikkerhed af et og andet af mine ting. Kom hiem kl. 9^{1/2}, hvor ieg forefandt mad. Beck med barn og pige, som ogsaa vare flygtede hertil. Ferdinand var denne eftermiddag tagen bort til Jylland, Nagel fulgte med, men hvor langt og hvor hen? vidste han selv ikke.

Hørte at et læs militair havde denne eftermiddag været i Harris for at paagribe herredsfoged Brasen, men som til sin lykke med børn var borte. Gud veed, om han nogensinde vil komme som embedsmand hertil igien; den gode mand har ogsaa handlet alt for overiilt og ubetænksom, hvilket nu sikker ogsaa

vil fortryde ham, og har han ved sin usalige fremfærd, forvoldt denne egn uberegnelig skade, angst og iammer . . .

1848 29/4 . . . Mod aften ankom til Bredebroe 60 mand for-tropper fra Høyer, som besatte byen og broen, af Nagels ind-quartering, der skal have havd 120 mand, men efter doct. Win-dings beretning dog skal have forholdt dem nogenlunde got og intet spoleret, kuns har det io kostet som vil koste den stak-kels mand meget, og er dette lønnen for sin patriotismus. Beck har mand straffet for sin medvirkning i den danske sag med at fratage ham 2 kostbare heste. . .

1848 30/4 . . . I dag fandt ingen gudstieneste sted, det vrim-lede i dag af krigere ved Bredebroe, hvilke forfriskede sig der og toge siden til Kloster. De, som vare i Bredebroe sidste nat, bleve forlagde til Brede. Vi fik 2 officerer — en baron H. von Wobeser og dennes neffe, preussere, boende i Altona samt en dragon til indquartering, som var gandske skikkelige folk, der holdt strenge paa orden. En parlementair, der var sendt til Ribe, bragde det budskab, at mand der uden nogen modstand ville modtage de tydske tropper, og ere io nødte hertil, da de danske ey kand komme dem til hielp. O, hvor seer det sørgelig ud for vores før saa lykkelige land, der neppe nogensinde vil komme i sin blomstrende velstand, de forskiellige nationaliteter vel al-drig enes igjen . . .

Sørgelig var denne maaned for det kiere hidtil saa lykkel-ige fædreland, der saa mange aar levede i fred og roe. Krigen udbrød mellem Danmark og det tydske forbund, Preussen i spidsen, et slag fandt sted i Slesvig egn og bye, hvor de danske fægtede brav, men maatte vige overmagten og trække sig til-bage. Retiraden fortsætter nørpaa; hvor mange, der ere faldne eller tagen til fange, er endnu ey bekiendt; en trop friskarer trængte frem til Tønder-Høyer, her, og videre nør paa, og Gud veed, hvor mange krigere kand komme endnu; det seer sørgelig ud, og vort lykkelige land vil synke i armod.

1848 1/5. . . Mit 75de aar tiltraadte ieg med ængstlig be-kymring for mig og mine, især for min datter og hendes ube-tænksomme mand, som ved denne leilighed med familie kand

gaae til grunde. Give Gud, at dette mit livsaar maae ende gladede, som det begynder . . .

Vores indquartering tog bort og ville til Reisbye i dag, morgen sandsynligvis til Ribe, Brev fra Radoor som melder, at 250 m. ligge i Tønder, de tydske skulle være i Hadersleff, og nu vil de stoertalende Koch, Laurids Skau, Krüger etc. vist have smurt hælene og løben deres vei, ligesom præsten i Scherbek allerede har gjort, der med flere præster blandede sig i ting, som aldeles ikke vedkom dem og var stridende imod deres embedspligter.

1848 2/5 . . . Dora tog hjem med hendes barn ledsaget af hendes moder . . .

1848 3/5 . . . Tog paa eftermiddagen fod i haand og gik til Høyer, hvor ieg blev glad overrasket ved at forefinde den stakels flygtige Nagel, der var tagen med Ferd[inand] over Ribe til Foldingbroe, hvorfra sidste ville til Nebel mølle. Nagel flakkede over Hiortlund til Strandbye, hvor han satte over til Fanøe, herfra til Røm og hjem, hvor han for en times tiid siden var ankommen meget angreben af sindsbevægelse som legems-svækkelse, helst da han i 4re nætter ingen ordentlig hvile havde havd, og seer han nu følgerne af at have blandet sig i politiske ting, der ikke vedkom ham, hvor ved han med familie læt kand komme udaf deres lykkelige stilling. Den fromme Dora var roelig og uforsagt. Strafquarteringen af 120 mand rare giester var paa bekostninger nær gaaet heldig af, og intet var ramponeret. 2 par støvler, 2 balberknive og en sølv skuemyndt var bleven ranet, ellers var alt i behold.

I Ribe og omegn var alt i angst og flygtig røre. Mand bæver for tydskerne, og saa heltmodig mand havde teet sig i snak og tale, saa feig viiser mand sig nu, da det gjelder at handle. — Rygtet gik, at de tydske vare trængte over grendsens frem til Weile, ligesom giennem Ribe videre nord paa. Om de danske tropper høres kuns, at de skal have retireret til Als, hvad der stod syd paa, og til Fyhn, hvad der var trukken mod nord. Jylland var altsaa priisgiven, og denne provinds som hele landet trues med ruin. . . .

1848 4[5] . . . Nagel befandt sig noget roeligere og bedre i dag og antog sig ivrig sine ting. Dora med den smaae og bestemoder vare vel. Jeg tog atter fod i haand og gik i 3 t. hiem. Dora ønskede saa gierne, at hendes moder blev til i morgen. Hørte i Wisbye, at en lille trop tyskere var kommen fra Tønder for at gaae til Ballum og havdeværet paa Trøyborg, men hvad her var forefalden vidste mand ikke. . . .

1848 5/5 . . . Niels var i Tønder, . . . [hvor Radoor] . . . yttrede i fortroelighed, at Nagel slet ikke var sikker at blive arresteret, og at han haver tage sig vare, hvilket meget beuroligede mig, helst ieg veed, at han staar daarlig anskreven hos Hansen fra Leck, der nu skal have amtmands embede i Tønder at forvalte. En deel saarede vare indbragde til Tønder, hvorfra erfarede ieg ikke. Fik i dag Mercur igien . . .

1848 6/5 . . . Var i Harris, hvor skriveren Braust har havd den lykke ad interim at blive installeret som herreds- og birkefoged i Brasens fraværelse . . . Grev Sponek er endnu som amtmand i Ribe og lader til at blive paa sin post, hvilket er meget ønskelig, helst han er en moderat mand og haabentlig vil kunne ievne meget i disse usalige kriegeriske forhold mellem de forskiellige landets dele. Der tales om fred, men neppe vil samme endnu være sluttet, da de tyske tropper rykke frem i Jylland, og bestandig preussere i tusindtal rykke ind i landet . . .

1848 7/5 . . . [I Harris] forefandt vi de dansk exalterede præster Hagen fra Medolden, Barg fra Wisbye, der ville have sognene sammenkaldt til at vælge et herredsraad til beskyttelse; vel i særdeleshed for at sikre sig selv. Disse præster talte stoere ord og teede sig som politiske mænd, men ikke som geistlige og ville have gjort bedre i at fraholde sig slige ting og rygte deres kald. Som mand hør, er Scherbek præst med familie flygtet, ligesaa Krüger i Jels og Lauritz Skov . . .

1848 10/5 . . . Det seer med det fede quæg som med alt sørgelig ud. Elven er blokeret, ingen stude kand forsendes til

1848 5/5. Hansen fra Læk, se noten til 1841 27/1.

England og af 670, som vare til marked, bleve kuns 170 solgte, altsaa 500 usolgte, og da saa megen fed quæg er underveys didhen, saa seer det mer end ringe ud med afsatsen af kvæg som med ald handel. — Dette indvirker ogsaa allerede her paa landeieendommene, og er hyren af græsland syd paa allerede falden 50 t. c.

Der var i dag i Bredebroe forsamling angaaende herredsraad, men hvori ieg tog ingen deel.

I Høyer for saa vidt alt vel, men provisor Truelsen var tagen af tjeneste, og Nagel har nu ene at forestaae sit apotheker. Gud lov han vendte tilbage fra sin flugt igien. Vist vil han heller intet have at befrygte, da de tyske overalt forfarer saa moderat.

1848 11/5 . . . Hørte af nogle iyllænder, at landet er sperret fra Kongeaaen af, og at ingen kreature maae komme over grænsen; hvor vil dette gribe dybt ind i Jyllands velvære; mand prunkede af ingen kreature at lade gaae her ud, men beholde all selv for at skade tyskerne, men nu vil de lære kiende, hvem denne standsning skader meest. Dog vil mand ogsaa i mærsken komme i stoer forlegenhed for besætning af deres græsmarker. . . .

1848 14/5 . . . Tog til Tønder . . . Her fandt ieg et par hundrede mand militair schl. holst. tropper, og overalt fra huusene tyske flagge, hvilket syn slet ikke gottede mig. Ingen synderlige nyheder, dog skal Elven være frie for neutrale skibe og vil saa haabentlig quæg kunde forsendes til England, der stærk skal underhandle om fred, ligesom Sverrig ivrig skal antage sig den danske sag.

De tøndringer triumfere ret, men ieg frygte, at denne for dem saa glædelige vending af Danmarks politiske stilling vil undergrave byens velstand, og det i tidens løb vil vorde erkiend, hvor got mand hidtil har havd det. Rygtet gik, at stiftamtmanden i Ribe skal være bortført, den gamle herredsfoged Drøhse i Tønder er afsat og Lundius ad interim indsat i hans sted.

1848 19/5 . . . Havde bud i Tønder, da Scherbek post kuns

gaar mandagen, kuns brev fra Radoor med sørgelige beretninger, da alt meer preusser rykke ind og truer med at udtære landet. Svenske hielpetropper skal være ankommen til øerne, men skulle blot forsvare samme og ey gaae til Jylland eller hertugdømmene. — Ferdin[and] kom denne aften hiem fra Jylland, hvor det seer sørgelig ud. Den preussiske overgeneral Wrangel brandskatter, requirerer og lader de beste heste borttage i hundrede viis, vel til giengield for den skade, de danske gjør Tyskland til søes, hvad de arme landboere nu maa lide for. .

1848 22/5 . . . Der var bleven hæste og vogn som kriegsegte requireret fra mit lille Seiersleff sted, og var Nagels vogn i forgaars afgaaet til Flensburg. Rygter om en trefning ved Heils, hvor de tydske vare slagen, mange tagen til fange, overgeneral Wrangel med, men som vist er fias, saa ivrig de dansksindede ogsaa antager og troer det. I Brede vidste man intet herom, skiøndt flere vogne, som havde været i Apenrade i ægtetuur, nyelig var kommen hiem derfra og posten med . . .

1848 27/5 . . . Læste i Merceur general Wrangels proclamation til iyllænderne, hvor landet paalægges en kriegsskat af 2 millioner spec. til erstatning for de ved [den] danske marine borttagne skibe, der skal fordeles efter hartkorn, hovedgaards frie hartkorn skal svare det dobbelte, og truer med vold, hvis mand ikke godvillig betaler. Det arme Jylland!

1848 29/5 . . . Tog med Theodor til Høyer for videre at drage gennem mærsken til Husum i uldanliggende; medtog 5000 mk. foruden 9 mk. 8 s. reisepenge. Sendte bud til Tønder for at afhente brevene, som allerede vare afsendte med Scherbek post. Samme berettede, at mand i Tønder havde truffet brillante forføyerse til modtagelse af printz Friedr. med sin tydske armeeafdeling, som i dag skulde komme der, opreist æresporte, strøet blomster og løv paa gaden etc.; men ved Kloster kom bud, at denne armeeafdeling skulle iile til ostkysten, hvor der vist maae være passeret noget . . .

1848 31/5 [Husum] . . . Var med Theodor ved havnen,

1848 22/5. W. har aflagt besøg i Højer, hvor han hørte rygterne.

hvor der arbejder 1400 mennisker og mange vogne; got i denne tid for mange, en hæld for Husum, gid det kuns maatte føre til noget i tidens længde. Her kom flygtende fra Haderslef, som berettede af denne bye og Apenrade vare besatte af de danske, de tydske trukken sig tilbage til Flensburg, og Gud veed, hvordan det nu vil gaae; det lader til, Preussen vil retirere, sandsynlig ved andre magters indvirkning, og kand tingene endnu tage en anden vending. Gid vi kuns havde fred. — Da selv Itzehoe Ugeblad kuns indeholdt lidet trøstelig for den tydske sag, begyndte mand her at frygte; og komme de exalterede tonderaner nu vist i angst, ligesom det danske parthie vil triumfere. Got mand ingen af disse overspendte parthier henhører til og saa meget som mueligt har holdt sig neutral. Mig glæder især, at Jylland er rømt og nu ey mere trues med ødelæggelse . . .

1848 1/6 [Højer] . . . Ingen nyere politiske efterretninger. De danske skal have besat grensden ved Kongeaaen og rykket frem til Apenrade. De tydske skal have koncentreret sig ved Flensburg, græsselig mange vogne requireres ligesom megen havre og fourage.

1848 2/6 . . . Hørte at 200 mand danske skulle være i Kloster og tagen de der liggende 25 tydskere til fange. Bemødte underveys Boy Feddersen, Sydergaarde, som kom fra Tønder og havde hørt der, at de tydske fra Flensburg atter var tagen nær paa, og det haab, at samme alt videre ville trække sig tilbage ud af det schlesvigske blive derved svigtet. 13 tydsksindede, blandt hvilke embedsmændene, skulle være flygtede fra Kloster. Gud! hvor seer det dog broget ud.

1848 3/6 . . . Til Kloster ankom i dag danske tropper, som efter sigende morgen agte [sig] til Tønder, hvor der skal være stoer angst, og haver de exalterede mennisker der vist ogsaa meget at befrygte.

Vi erindrede H. Nagels fødselsdag og fornøyedes, at han vist vil forleve samme rolig glad, da de politiske begivenheder sidste tid, saa meget tilsiger ham.

1848 3/6. Danske tropper: Tallet mangler.

1848 4/6 . . . Skrev til Radoor og sendte vores dreng dermed til Tønder, men han kom ey tilbage og vil være indspærret. — Niels var i Kloster, hvor han forefandt tydske fortropper, men saa kom danske og første rømmede bort, ligesom ogsaa sidste forlode Kloster. Gud! hvor er det dog et virvar!

Var i Harris, hvor ieg forefandt Brasen, der var hjemkommen i gaar eftermiddag, men som ieg tilraadte hellere for nogle dage at tage bort igien. Hans børn, Mille og Theodor, vare fulgte med hjem, Niels ansat som skriver ved kriegsvæsenet. Paa øerne var forbitnelsen stoer mod de tydske, især mod Schlesv. Holstenerne, og efter hans sigende ville det gaa galt til, hvis de danske skulle seire. Staden Schlesvig skal mand især være forbittret imod, og denne bye kunde læt true fare, ligesom Tønder etc.

Efter Brasens sigende skal styrken af den danske magt udgjøre 26.000 mand, og ventede mand den preussiske armeeafdeling ville rykke ud af landet, hvorimod svensker og russer skulle komme de danske til hielp. Tiden vil nu vise, i hvorvidt dette stadfæster sig.

1848 5/6 . . . Vores lille dristige Andres slap denne eftermiddag ud af Tønder, hvor han havde været indspærret, listede sig ud af synder port og tog over Emmerske til Abild og hjem. En deel tydske tropper kom formiddagen til byen, hvor der nu skal være 1400 mand og flere ventes. 25 danske dragoner bleve indbragde, som skal være tagne til fange ved Drouetskov; 50 m. saaes at rykke mod Kloster; ogsaa i Sølsted skal der have været tydske for at requirere vogne. Ved Røde Kroe skal der have været et stærk sammenstød, hvor de danske efter sigende skulle have seiret, men det har sandsynlig kuns været en forpostfægtning. I Galsted skal der være en hovedstation for den danske armeeafdeling; her, i Baulund og andre byer ligge mange tropper, de tydske i nærliggende byer.

1848 6/6 . . . Uventet kom en trop dragoner hertil, der erkyndigede sig om her var eller forventedes dansk militair, men da de hørte, alt var roelig og stille her, toge de til Kloster, et

større antal toge over Bredebroe. Hochberg tog til Kloster, men tog ikke ind i byen, da det kunde være vanskelig at komme ud igien. Sandsynlig vil det snart komme til trefning, da de danske ere ved Sølsted, Helevadt, Apenrade, de tydske lige over for, og om fredsslutning eller vaabenstilstand hører mand intet . . .

Var paa eftermiddagen i Apterp og ved mine enge i Brede og Apt: Kier, men hvor det seer ringe ud, og vil vi her faa liden høe; hvor anderledes paa Schwanstrup mark; mand seer, hvad vandledning og vedgiøren gjør. Ærgerlig at første ey bliver vand tilførte, der fra aeen saa læt var at faae . . .

1848 7/6 . . . Hochberg var atter ved Kloster, men tog ikke ind i byen; der skal ligge mange tydske. I Lygum skal igaaer danske ryttere have ladet sig see. — 4 tydske vare i dag i Bredebroe. Jeg gik til Harris for at see, hvordan der stod, da Mille ey har været vel, dog er det nu bedre med hende. Hun fortalte, at hendes fader paa ingen maade vilde blive her, men søgte et andet embede; berettede tillige, at i gaar en trefning i Sundeved skal have funden sted, hvor de danske havde tabt og mange tagne til fange.

1848 8/6 . . . Hochberg begav sig denne morgen paa en tour til Flensburg, men kom kuns til Tønder, da det ville have været riskant især med hæste og vogn at komme i denne kriegstummel . . . I Tønder var stærk indquartering, circa 3000 mand skulle være der. Her saa mand denne morgen 4re ryttere, der natten over, maaske med flere, skal have været posteret paa banken ved Schwanstrup, og der holdt vagt vel for at bevogte Ribe vei . . .

Var i Harris og hørte, Brasen nu har sit faste ophold i Ribe, vil sælge sin gaard og flytte her fra. Mille pakkede alt til flytning.

1848 9/6 . . . Tog til Ribe i anledning af det iyske toldforhold til indførsel af mine sønners bomuldstøy; hvor ieg tog ind undervejs, blev ieg saa hiertelig glad modtagen, ligesaa i Ribe af tydske som dansksindede, og vartog ieg, hvor det er got i den-

ne bevægede tid at have forholdt mig moderat; traf heldigviis i mit logie hos giestgiver Nielsen den constituerede toldforvalter, som ieg underholdt mig noget med, berørte ogsaa mit hverv uden at kiende manden; samme gav sig imidlertid tilkiende og erklærede sig beredvillig til for først paa eget ansvar at fremme mit ønske, levere snorer til at indvære i tøyet og siden stemple samme og ville give beretning herover til generaltoldkammeret. — Cancellieraad Brasen, der logerer hos Nielsen, kom siden ind i stuen og blev glad overrasket ved saa uventet at see mig her, understøttede ogsaa ret meget, hvad ieg ønskede og begierde.

Quedens blev overordentlig glad ved mit besøg og havde i længere tid ønsket at samtale med mig. Han har som tydsk sindet døyet meget i den senere tid . . .

Hørte at de danske vare rømmet over Kongeaaen og opbrækket broene, 4000 svenske skulle være ankomne til Fyhn . . .

1848 10/6 . . . Hochb. var i Kloster, hvor der nu kuns laae 80 mand, de andre vare tagne til Tønder.

1848 12/6 . . . Det var bestemt at celiberere Nagels fødselsdag, og vi ville samtlig begive os paa veien til Høyer, men saa kom der brev fra Dora med den usalige beretning, at hvad vi længe havde befrygtet, nu var skeet; Nagel denne nat ved militair afhentet og bragd til Tønder. Det blev nu i stæden for en glædes en sørgedag, og ieg maatte afsted til Tønder. Her havde den stakkels Nagel længe været i forhør, da saa mange beskyldninger angaaende sit politiske forhold og ubetænksomme yttringer som indblanding paahvilede ham.

Huuset var blevei giennemsøgd, alle breve medtagne, men til lykke fandt mand intet, som kunde compromitere ham. Jeg traf til lykke Lundius, der som secretair havde opskreven forhøret, og som trøstede mig got — gik nu til amthuuset, hvor ieg i forhørsstuen forefandt Nagel, der var uforknytt og ved frit mod, og hvor Gerichtshalter Hansen, pro tempora amtmand, kom mig saa fortrolig venlig imod og var beredvillig til imod min caution at lade Nagel komme paa frie fod igien; men

som mand var i begreb med at føre dette til protocol, da indtraadte en officer med ordre fra den høystkommanderende, at Nagel ey maatte frielades, men at der maatte optages nye forhør, da atter beskyldninger vare fremtraadte, hvilket denne eftermiddag skulle foretages. Jeg maatte nu til mit logie sørge for middagsmaaltid, der blev bragd til amthuuset og spiste med arrestanten i prison.

Til lykke vare ved andet forhør kuns beskyldninger, men ingen beviisligheder, og den vakkre Hansen, der kunde have havt aarsag til at vise sig fiendtlig mod Nagel, tilkiendegav stoer deeltagelse og gjorde, hvad han kunde for at sætte arrestanten paa frie fod igien, hvor min gientagne caution ogsaa forhialp ham til.

Vi toge nu til Høyer, hvor glæden i hele byen paa faae undtagelser nær var stoer at see den fangentagne i deres midte igien . . .

Rygte om en trefning ved Gienner-Apenrade, hvor efter de danskes sigende, de tydske skulle have tabt, general Wrangel være umringet, vel fangetagen og andet mere, men som ieg ikke troer, da dette efter min omdømme slet ikke er sandsynlig.

1848 14/6 . . . Der er en skrækkelig røre blandt folket; mand troer de tydske vil bemægtige sig alle vaabenduelige og bringe dem til Preussen for der at indøves som soldater og siden føres i krieg; — da mand denne eftermiddag saa en trop ryttere paa veien til Bredebroe, rendte fast alt mandfolk bort fra byen for at skiule sig; tjenestefolk tage af tjenesten og løbe bort her som i de omkringliggende byer, og for bondestanden fremstaaer en stoer forlegenhed at faae sit arbeide giort, helst tillige saa mange vogne requireres.

1848 16/6 . . . Hochberg var i Tønder, hvor mand forskanser byen, og seer det der krigerisk ud. Nogle tropper toge fra Bredebroe efter Borrig til; de tydske tropper og, som det heder, general Wrangel med skal være rykkede frem til Kongeaaen. Denne cgn lader det disværrer til, mand vil holde besat.

1848 12/6 . . . Prison = fængsel.

1848 17/6 [Husum] . . . Forlod med Theodor vort roelige hiem og toge til Høyer for derfra i morgen at reise til Husum og forsøge uldhandelen. De andre aar var uldhandelen disse dage fast endt, og i aar begynder for mig først samme. . . . Fandt paa Trøby borg 60 m. indquartering, dragoner, 50 i Wisbye, i Høyer ingen; nedbøyende avisberetninger, ingen haab eller udsigt til fred. Landet vil vorde ødelagd, ogsaa min med families velstand vil gaae til grunde.

1848 19/6 [Husum] . . . Der var fast ingen uld til marked i dag og ingen kiøber uden til privatbrug, hvor lidt blev solgt til 9, 10 og 11 s. Var med Theodor ved havnearlægget, hvor arbeidet skrider got fremad, digerne nu naae hinanden og en lille sluse nu alt lagd, men der er saa meget endnu tilbage, og Gud maae vide, om dette vidtløftige arbeide nogensinde vil vorde endt, samt om det vil føre til noget.

1848 21/6 [Husum] . . . Gik mod aften til havnearbeidet og første gang rundt omkring samme, der i det hele var værd at see og et stoer foretagende . . .

1848 23/6 [Bredsted] . . . Tog bort fra Husum, hvor endnu ingen uld af os er kiøbt . . .

I Bredsted var mand skrækkelig exalteret og skiendte forhaanende efter de danske, som var mig ærgerlig at høre paa. Hvor sørgelig, at en slig giensidig forbittrelse mellem tydsk og dansk finder sted, hvilke før levede saa fredelig med hinanden. Vee dem, der har foranlediget dette og saadan opirret gemytterne. Dette had og fiendskab vil i flere generationer ey tabe sig.

1848 24/6 . . . Tog til Høyer, hvor ieg havde den sorg at finde Nagel atter ved militair afhentet til Tønder, hvor han nu alt 4re dage sidder fangen, og nye forhør skal foretages; hvor leve vi dog i en usalig tid, hvor mand neppe veed sig sikker mere; haabentlig vil han dog snart komme paa frie fod igien. Fandt vores gode moder her og Gud ske lov hende som den kiere Dora munter og uforsagd, hvilket ogsaa skal være tilfældet med den fangentagne, hvilket meget glædede mig . . .

1848 28/6 [Husum] . . . Hørte at tropper i tusindtal tage fra Flensburg nær paa. Befandt mig atter ikke vel og sov sidste nat

daarlig. Paatænkte den gode dronnings 53de fødselsdag, som hun vist feirer med sørgmodig hierte. Hvilken lykke for landet havde hun endnu ey været enke og den gode Chr. VIII levede endnu.

1848 29/6 [Bredsted] . . . Ville have været til Høyer, men da ieg kom til Munksbrück blev ieg smerkelig overrasket ved modtagelsen af breve fra Dora og hendes mand, der bebudede mig, at han var transporteret fra Tønder til Bredsted. Med bekymret hierte tog ieg nu didhen, men kom gladere tilbage. Han har det her saa ulige behageligere som i Tønder, ingen militair bevogtning, og landfoged Carstens, før birkefoged i Kloster, en gammel bekiendt af mig, gjør alt muelige for at lætte hans stilling, arrestforvarer Jespersen ligesaa. Jeg ved ikke at kiende denne mand, men han maa dog kiende mig, thi saa snart han hørte, ieg var den fangnes sviiegerfader, da tilstedte han ham vel meere frihed, som han var berettiget til, og viste ald muelig velvillie og opmerksomhed. Hvor er det dog saa got at have en god omdomme; ogsaa her at varetage dette glædede mig saa meget og var mig trøst og opmuntring . . .

148 30/6 . . . Skrev til H. Nagel i couvert til landfoged Carstens, hvilken ombad at give den fangne ald muelig frihed, og ville ieg paatage mig ansvar, at dette ey skulle blive misbrugd. — Tog til Høyer . . .

1848 1/7 . . . Tog med vores gode moder hiem, hvor vi fandt alt i god stil og orden . . .

Vi have her for nogle dage siden havd indquartering i vores huus — 2 officerer [og] 2 gemene, som førte sig meget got op og følte sig særdeles vel her.

1848 7/7 [Husum] . . . Tog til Bredsted, hvor ieg fandt Nagel efter omstændighed vel og hans udseende langt bedre som for 8te dage siden. Han har det ogsaa saa got, som det efter sin stilling kand ønskes, og gjør den ferme Jespersen med hans ferme datter alt muelige for at glæde og opmuntre ham. Han gjør ogsaa temmelig fottourer til omegnen, bevæger sig flittig i frisk luft. Jeg blev hos ham fra kl. 10 til kl. 4, hvor ieg satte mig til vogns igien og kørte til Husum . . .

1848 10/7 [Højer] . . . Efter beretninger mange steder fra, skal en vaabenstilstand paa 3 m[aaneder] være sluttet. Schleswig skal ifølge samme rømmes, og mand venter bestemt fred, give Gud, at dette maatte gaae i opfyldelse og denne usalige krieg ender.

1848 12/7 . . . Var med Vilhelm en tour i marken, hvor vi fornøede os til afgrøden i kogen, Wallenberg og moesen. I sidste fallbyder især byg og havre et pragtfuld syn, og saa deilig korn have vi endnu neppe seet; ogsaa hveden der stod ret og got og har forbedret sig meget siden sidst, ieg saa samme. Hvilken forandring her i sammenligning med fordoms dage! . . .

1848 21/7 [Husum] . . . Tog med H. Christian til Bredsted, hvor Nagel var sund og vel, glædede sig mit komme, som han flere dage forventningsfuld havde seet imøde. — Han har indsendt en ansøgning til amthuuset i Tønder med begiering at kiende ham for skyldig, i fald mand kunde bevise nogen politisk forbrydelse imod ham eller give ham frie. Han stakkels mand længes saa meget efter at komme hiem til sin kiere kone og barn og til sit apothek.

Forblev i Bredsted til kl. 4; 6¹/₂ i Husum, hvor mand ogsaa med længsel havde seet mit komme imøde. Alt vel her, circa 13000 ₧ [uld] er kiøbt, og ligger i Eiderstedt en deel usolgt endnu. Mand er i fuld arbeide med sorteren, og ulden falder paa de 1200 ₧ Pelwormeruld nær meget got ud, og bedre uld have vi her neppe nogensinde havd. I Munksbrück er kuns 3100 ₧ kiøbt, og vores quantum bliver kuns liden dette aar, men heller for lidet som for meget denne tid . . .!

1848 23/7 [Husum] . . . I dag skulle vaabenstilstanden være udløben, men som haabentlig vil vorde fornyet igien og føre til fred; gid mand maatte indse, det fører kuns til fordervelse for vort land at fortsætte krigen, at nødvendigheden byder, den svage maae give efter for den stærkere, og at mand maae føye sig i tiden og følge tidens aand, ikke ensidig betragte tingen, men tillige tage modpartiets anskuelse i betragtning, hvilket disværrer fra begge sider vel ey er skeet.

1848 28/7 . . . Kort besøg af broder præst, der vel end mere

som før er sær og tver, og vil hans familie vist have det suurt med ham, helst dagens begivenheder saa meget indvirker paa hans vanskelige humeur; at han aldrig berørte Nagel og erkyndigede sig om hans som kones stilling forundrede os og viste saa gandske ingen deeltagelse, da tanken herom dog maatte ligge ham saa nær, men han paatænker og paaagter kuns sig selv, sit eget ieg, som han io ogsaa alletider har gjort; sine medmenneskers vel laae ham stedse kuns lidt paa hiertet.

Mand hørte som læste endnu intet fra kriegsskuepladsen, og maae der dog være vaabenstilstand endnu, skjøndt samme den 24de skulle være udløben.

1848 31/7 . . . Paatænkte denne dag forrige aar, hvor den afdøde konge med dronningen toge over Husum til Føhr og bleve med iubel modtagen, hvilket vist var hiertets mening; hvor har siden den tid folkets sindelaug forandret sig? Hvor modsigende ere nu fornemmelserne; mand bander nu, hvor mand da velsignede, og hvor got den herlige konge mente det med sit folk bliir desværre ey mere annerkiendt . . .

1848 2/8 [Husum] . . . Var med Theodor ved havnearbeidet, og skjøndt det blæste stærk, gjorde vi dog vandringen rundt omkring. Floden havde været høyt oppe, men ingen skade gjort. Arbeidet var ey fremmet meget, siden sidst ieg var her, og der [er] endnu meget tilbage . . .

1848 3/8 [Husum] . . . Ingen postnyheder i dag, endnu vaabenroe, og der er haab til fred. Gid dette haab gaae i opfyldelse.

1848 4/8 [Bredsted] . . . Tog eftermiddagen til Bredsted over geesten, hvor ieg forblev, da det var saa daarlig veyr og vei, ogsaa for at moore den stakkels Nagel lidt, hvilken tiden bliir saa lang og trang. Efter landfoged Carstens udsigende, er der ingen haab til hans befrielse, før der er sluttet fred.

1848 5/8 . . . Mand hører disværre alle vegne klage, at kartoffelsygdommen viser sig, og ieg fandt folk igang med at grave samme op; hvor sørgelig dette, især for mindre mand.

1848 6/8 . . . Dagens blade bragde ingen trøstelige efterretninger for vort land, men det ser endnu meget kriegeerisk ud. 40000 mand skulle efter beslutning i Frankfurt endnu sen-

des hid, for i en hast at gjøre ende af sagen, og Jylland vil da vist blive occuperet; hvor sørgelig, at vaabenstilstanden efter de gjorde betingelser ey kom til udførelse, hvilken held for tusinde ville dette have været, men disværre indseer og skatter mand ikke, hvad der hører til menneskehedens vels fremme, og dette gensidig; ingen vil give efter, enhver agter ved vaabenmagt seirende forsvare sin ret.

1848 12/8 [Bredsted] . . . Tog hjemme fra kl. 9. 7 i Bredsted, over Tønder. Med Nagel som Kloster ved det gamle, og er mand Gud skee lov sund. Fandt underveis paa mange steder stærk oversvømmelse, og var det sørgelig at see, hvor korn som høe stod i vand . . .

1848 13/8 [Husum] . . . Der kom en deel schl. holst. tropper, ung mandskab — 1600 — hertil i dag, der for først her og i de nærmere landsbyer bliir liggende; 50 dragoner er for et par dage siden kommen hertil, hidkaldt for at styre digearbejderne, der havde gjort oprør og megen spektakel.

1848 14/8 [Husum] . . . Gik aftenen til diig- og havnearbejder, hvor formedelst det daarlige veyrlig arbeidet kuns er fremmet lidt, de høye vande have til lykke ingen skade giordt . . .

. . . Rygtet gik i dag, at de tydske tropper skulle være gaaet over Kongeaaen ind i Jylland, men som haabentlig ey er sandt.

1848 15/8 [Bredsted] . . . I dag skulle den strenge blokade begyndes ved mange havne i Østersøen, samt Elven, Weseren og Jahde, hvor da ogsaa skibe under neutral flag tilbagevises. Gud maae vide, hvad dette vil føre til, enten fred eller almindelig krig! . . .

1848 20/8 [Husum] . . . Tog til Bredsted, hvor ieg spiste til middag med de fangne, der vare ret muntre og siden til Husum . . .

Paatænkte denne for mig saa glædelige som ærefulde dag forrige aar, hvor ieg paa Föhr havde audience hos kongen og dronningen, hvor ieg fandt saa mild naadig modtagelse, og

1848 12/8 Kloster er lærer Jens Peter K., Rørkær; jvnfr. Sønderj. årb. 1892, s. 174 f.

som ieg stedse med glæde vil erindre mig. O! havde vor gode konge levet endnu. Hvilken lykke for vort land som for nabolandene. Disse usalige forviklinger vilde da ey have funden sted, og saa megen ulykke være bleven forebygget.

Smith var saa artig at meddele mig et langt brev til ham fra sen. Rehder, deputeret i Nationalforsamlingen i Kiel — her fra byen; deri berettes, at denne forsamling opløses, ligesom den provisoriske regering maa ligge ned, en anden foreløbig oprettes bestaaende af et antal mænd fra hertugdømmerne, som de formæglende magter foreslaar, og hvor kongen vælger, hvem han synes! De formæglende magter vil fred, Tyskland med, især Preussen og haabentlig vil snart vaabenstilstand og fred vorde sluttet og alle politiske fangentagne, Nagel med, vorde frigiven. . .

1848 22/8 [Husum] . . . Floden var høyt oppe, men skal dog ingen betydelig skade have gjort ved havnearbeidet. Skrev til Hochberg, hvilken fraraadtes at fierne sig fra familien og hæve sin handelsforbindelse med Ferdinand og boesætte sig i Seiersleff, som sit forsæt og ønske er, for der at leve frie og ene, men heller at søge sig en mage.

Aftenen silde torden og regn. Birkefoged Nielsen fra W.I. Föhr, som den prov. regering havde ladet afhente den 18de ved nogle matroser anførte af Petersen — Sempers commissionair her — kom i aftes tilbage fra Rendsburg, hvilket berettiger til det haab, mand ogsaa snart vil give Nagel frie. — Sært at Petersen har villet inlade sig i dette tog; han bliir meget dadlet derfor.

1848 26/8 . . . Besøg af doct. Winding og den vakre pastor Gram, hvilken tilstillede suscription paa hands digte, 25 exemplarer — 10 for mig, 15 for adskillige . . .

1848 29/8 [Bredsted] . . . Tog over Tønder, hvor der i gaar

1848 20/8. Rehder = senator, stænderdeputeret Peter H. R., Husum.

1848 26/8 Gram = sognepræst i Daler Caspar Frederik G., medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, forfatter af andagtsbogen »Efterklang«; jvnfr. 1849 6/1.

havde været kravall, foranlediget ved 4re fruentimmer fra Møgeltønder med dansk cocarder . . .

1848 30/8 [Husum] . . . I Bredsted som forhen; Nagel og Kloster fandt ieg sunde og muntre, men meget utaalmodige, som ikke er saa sært. Til Husum . . . gik omkring havnearbeidet og fornøiede mig til, at alt er fremmet got, siden ieg sidst var her uagtet det daarlige veyerlig, og var det mig en glæde at see den vrimmel af mennsker, som her ere i arbeide.

1848 31/8 . . . Det haab blev skuffet, at der i vort land skulle denne maaned sluttet vaabenstilstand og fred, flere og flere tyske tropper rykke ind og ned i landet, dog uden at overskride Jyllands grensø, og uden at det kommer til noget afgjørende. — Hertugdømmene døye meget. Elv, Weser, Jahde som flere havne ved Østersøen streng blokeret og ald handel afbrudt.

1848 1/9 [Husum] . . . Fra alle kanter hører mand omtale, vaabenstilstand skulle være sluttet under gunstige betingelser for Danmark. Gid dette stadfæstes.

Her siges efter gammel sagn, at naar det regner i dag, egidius, hvor hjortens brønde- eller paretid begynder, og samme ey tør naae sit bestemmelsessted, da skal det give regntid i 6 uger; men det er hermed som alle slige sagn og mærken, de kunde enkelt gang stadfæstes og dette bemærkes, at samme for det allermeste feiler . . .

1848 2/9 [Husum] . . . Hørte at landforsamlingen atter er indkaldt til Kiel; Gud maae vide, hvad dette vil føre til. Vaabenstilstand skal efter bladene være sluttet, men endnu ey ratificeret, betingelserne altsaa endnu ikke officielt kundgiorte; samme lader ikke til at tilsige Schl.-Holstenerne, efter hvad mand veed om samme.

1848 3/9 [Husum] . . . Som det heder, skal mand i Rendsburg, Kiel etc. have besluttet at erklære hertugdømmen for republik, ogsaa her i byen skal denne eftermiddag være forsamling disangaaende.

1848 4/9 [Husum] . . . Der gik mange rygter i dag, i Rendsburg republik, opstand som i Kiel; de tydske tropper, der

skulle tage syd paa, var tagen til nord igien; hertugen af Augustenborg skulle have forladt landet og tagen til sit gods i Sverrig, prindsen af Nøer til Magdeburg, hvor han var ansat som commandant og andet mere, men mand kand slet ikke troe slige rygter, der sielden stadfæstes som sande. Forsamlingen paa raadhuset her i gaar var ey, som det hedde, at raadføre om republik, men at protestere mod indlemmelsen i det tydske toldforbund.

1848 5/9 [Husum] . . . Der kom i dag beretning fra Kiel, hvor landsforsamlingen i gaar blev aabnet; samme ville ey annerkiende betingelserne ved den afsluttede vaabenstilstand, sendt bud med protest til Frankfurt og erklæret sig for permanent, vil ingen anden provisorisk regiering annerkiende end den bestaaende, hvis forføyninger og anordninger alle maatte blive ved magt og andet mere. Himlen maae vide, hvad dette nu vil føre til. Der tales om ameute i Kiel, hvor en haab ville have republik, til hvis fremme mand havde vunden officererne af 5te preussiske bataillon, men som bleve fordrevne og skal have flygtet sig til Hamburg. Hvor meget denne beretning, ved express i dag kommen her til, grunder sig paa sandhed, vil tiden lære; at embedsmænd med jurister i forsamlingen, i forening med den prov. regiering, vil gjøre alt muelige for ey at komme under dansk herredom lader sig tænke. De tydske blade, især Schl.-Holst. Zeitung ere i høy grad forbittrede og skriver saare frek og fornærmende mod centralregieringen, Preussen, ia den hele tydske nation, sigende mand maatte nu skamme sig ved at henhøre til den tydske nation, raader til af ald kraft at modsætte sig en anden regiering end den nuværende prov. regiering, indtil fred er sluttet, tilraader almindelig opstand, skatteveigrin og andet mere, men dette vil vist ikke føre til noget. Preussen med centralregieringen vil vist ey fravige, hvad engang efter ret og billighed er bestemt, saa lidt som de formæglende magter, England, Frankrig, Rusland og Sverrig; og folket vil vist lige saa lidt tage deel i den projecterede fremfærd, meget mere sætte sig derimod ved veigring af skattebeta-

1848 5/9. Ameute = opstand.

ling til den nu fungerende regering, som mand allerede i Heide og andre stæder i Dittmarsken skal have forenet sig om, hvilket sandsynlig for det meste overalt i hertugdømmene vil efterfølges. Og har mand ingen penge mere, som der ingen credit vil have, da vil snart alt gaae i staae, opløse sig og fred og roe vende tilbage igien, hvilket Gud vil give. Mand vil herefter paa-skionne, hvor got mand har havd det, og ey læt atter lade sig forlede til slige revolutionaire bevægelser.

1848 6/9 [Husum] . . . Brev fra Nagel med den glædelige beretning, at han er frii, og i morgen tager hiem; slemme beretninger fra Kiel, hvor forsamlingen ey vil annerkiende vaabenstilstandbetingelserne, men med ald magt vil sætte sig derimod. Der omtales meget, at en republik skal proclameres, alle kaldes til vaaben, og det seer saare betænkelig ud.

1848 7/9 . . . Forlod med Theodor endelig Husum, og tog giennem mærsken til Høyer — hvor vi forefandt Nagel, der var hiemkommen 4re timer for os, og hvor alt var sund og vel . . .

1848 9/9 . . . Var mod aften i Harris, hvor Brasen i gaar var kommen hiem, hvilken ieg fandt saa exalteret — forønskende alle tyskere, som var kiedelig og eekel at høre paa, og ieg har ingen lyst at komme der igien. Nu da vaabenstilstand ved de neutrale magters indvirkning er afsluttet, vil mand have sig selv, den egen kraft alt at takke for, vil nu have langt mere, som er vedgaet, troer ved krig og egen vaabenmagt læt at kunne tiltvinge sig alt, men betænker ikke, hvor snart tingen kunde vende sig, og landet werde ødelagd; mand maae her sige: „Herre forlad dem! thi de vide ikke, hvad de tale og giøre“. Det gjorde mig især saa ondt at høre den gode konge Chr. VIII — saa ilde og foragtelig omtalt, der dog meente det got med alle sine undersotter, ville saa gierne fremme alles vel, og havde forstand som villie at hæve og forædle sit folk, saa megen utak og miskiendelse ham ogsaa alt i livet til løn. Men vi leve i en tid, hvor mand selv ikke veed, [hvad] mand vil, kaster det gode, hvad mand har og nyder, foragtelig fra sig, hvilket herefter vist tusinde gange vil werde angret og fortrudt.

1848 10/9 . . . Ferd. kom hjem fra Høyer, hvorhen han havde bragt en partie ulden trøyer at sendes til Norge.

1848 12/9 . . . Den for vort land som maaske for hele Europa sørgelige efterretning indløb, at rigsministeriet i Frankfurt er opløst, vaabenstilstandsbetingelser forkastet, og nu kand krigen for alvor bryde ud. De danske have disværre triumfehret for tidlig, og det kiere fødeland gaar en sørgelig fremtid imøde.

1848 13/9 . . . Disværre fandtes i Mercur stadfæstet, at vaabenstilstanden er forkastet. Rigsministeriet i Frankfurt derover som det limburgiske hollandske lignende spørgsmaal opløst, ligesaa ministeriet i Berlin, og det seer saare farlig ud; har kongen af Preussen endnu nogen magt, da vil han ey lade sig denne ydmygende forkastelse af, hvad han efter opdrag havde ordnet, befalde, og mand skulle tro, folket heller ikke. — Vist vil ogsaa England, Frankrig, Rusland og Sverrig protestere herimod, forlange vaabenstilstandsbetingelserne af dem annerkiendt opretholdt, og hvad saa? En almindelig europæisk krieg vil fremstaae, forenet med anarchie, og hele Europas velstand, roe og sikkerhed sættes paa spil, millioners velfærd gaae til grunde og især vort lille hidtil saa lykkelige land gaae til grunde. Dette alt for de ubetydelige ting, arvefølgen i Schlesvig — nei! Det duer ikke, naar efter navn folket, men disse skrivere og snakke-re skal raade. Dette fører kuns til fordærvelse. God er derimod en fast monarkisk regiering i forening med stænder. Her fremmes det almindelige vel saa ulige bedre, og roe, orden og sikkerhed kand opretholdes.

1848 26/9 . . . Placat fra den nye interims-regiering fra Sønderburg, der siden vil tage sæde i Flensburg, men som endnu kuns bestaaer af de 2, Danmarks konge har udvalgt. 2de har kongen af Preussen endnu at tilføye. . . .

1848 27/9 . . . Tegnede mig 10 drlr. til understøttelse for Peter M. Jørgensen i Ballum for at kunde frequentere seminariet.

1848 29/9 . . . Havde det behagelige at modtage skrivelse fra toldkammeret i Ribe med beretning, at generaltoldkammeret paa førstes indstilling har resolveret, at mine sønners fabrikat frit kand indføres til Danmark uden materialtold, skjøndt hen-

hørende til Tønder tolddistrict, hvilket kand ansees som speciel bevilling og meget glædede mig; hvor er det dog got at være vel renomeret; neppe ville nogen anden have erlanget denne begunstiggelse; ogsaa kniplinger kand nu frit indføres igien. Det har nu her ogsaa det gode at boe i blandet district.

1848 3/10 . . . Skrev til H. Nagel med alvorlig formanig ey at blande sig i nogen som heldst politisk ting mundtlig som skriftlig, da han vil blive nøye paaagtet og læt udsætte sig den fare at blive tagen til fange igien eller forvist landet. . . .

1848 5/10 . . . Der var i dag valg ved Bredebroe til en landsforsamling i Kiøbenhavn for at give riget en constitution. Mange sogne vare her sammenkaldt og pastor Gram fra Dahler blev valgt. Han og Knudsen fra Forballum fremstillede sig som valgkandidater og holdt begge taler til folket; første meget smukt og tilsigende, sidste taledede ogsaa ret got. — Provst Koch fra Døstrup som leder holdt ogsaa en smuk tale, pastor Hagen fra Meolden traadte ogsaa frem med en lang svada, men som ey var tilsigende; tilsidst Beck fra Trøyburg, der fraraadte at vælge pastor Gram, men anbefalede Knudsen, hvilket ingen biefald fandt, og han havde giordt klogere i ey at fremtræde eller yttre sig paa denne maade. Valgstædet skulle have været i kirken, men da samme henhører til hertugdømmet Schlesvig, frasagde mand sig dette, og forsamlingen blev holdt i frie mark paa Ribe amts grund i fordom sognefogdens fenne.

Gid dette nu maatte føre til noget got og det almindelige vel maatte vorde fremmet, men neppe troer ieg, vi faar det bedre, end vi hidtil har havd det, hvor alt gik i saadan fred og stille roe, alt gavnlige efter muelighed blev fremmet, og, skiøndt vi havde en souverain konge, loven dog var den herskende magt. Gud maae vide, hvilke vrøvlerier nu vil fremstaae; skal det gaae her som i Tyskland, Frankrige og andre lande, hvor mand har tilintetgiordt fyrstemagten, da havde vi af den kommende tid kuns lidet got at vente, og vist vil hos mange det ønske fremstaae: *Gid det var som før.*

1848 8/10 [Højer] . . . Theodor fulgte med til Trøyburg, hvor han skal have opsyn i den tid, Beck er fraværende, som vil vare

nogle uger. Efter Alt. Mercur lader det til, at vaabenstilstanden kommer til udførelse, og alt blive fredelig ordnet og afgjort.

1848 10/10 [Husum] . . . Tog gennem kogene til Husum. Meget korn stod i mærsken endnu paa marken, byg, havre og bønner; ved Muncksbrück fandt ieg endogsaa byg og havre ved roden; høe er ogsaa meget ude endnu, og det er ey her som hos os.

1848 11/10 [Husum] . . . Gang til havnen, hvor arbeidet ey er fremmet saa got, som ieg havde ventet. Der arbeides nu kuns med 200 istæden for med 15 á 1600. Det har manglet paa penge og vil holde svært at faa digen i saadan stand, at den kand modstaae vinterstormene og iisgang. Den lille sluse til vandafledning er færdig. Den sørgelige efterretning indløb, at der er frygtelig oprør i Wien . . . O! hvor er det dog en ulyksalig tid vi leve i.

1848 24/10 . . . Den trøstelige efterretning indløb, at vaabenstilstandsbetingelserne endelig bliir efterkommet, den provisoriske regering træder af og en anden dannes til freden er sluttet, bestaaende af Reventlow Jersbek, v. Heintze, v. Moltke, Preuser og Boysen; landsforsamlingen skal opløses; om det meget denne som den provisoriske regering har ordnet, vorder opretholdt, vil tiden vise.

1848 26/10 . . . Proclamationen fra den nye interimistiske regering, der nu træder i kraft, men som slet ikke behager de exalterede danske, især fordi den nye forfatning, stænderne har udarbeidet, skal opretholdes.

1848 31/10 . . . Politisk mærkværdig for vort land var, at vaabenstilstanden endelig kom til udførelse; den provisoriske regering bestaaende tilsidst af Beseler, Reventlou, Schmidt, Bremer, Bargum nedlagde og en fælledsregering blev ansat, hvis bestyrere bleve efter overenskomst Th. Reventlow, Boysen, Heintze, A. Moltke, Preusser. Landsforsamlingen opløste sig

1848 24/12, se Sønderj. årb. 1912, s. 3. Den nye regering for Slesvig og Holsten bestod af grev Theodor Reventlow til Jersbeck, baron Josias Fr. Ernst Heintze i Bordsesholm, grev Carl Moltke til Nütschau, overappellationsråd Alex. Fr. Wilh. Preusser i Kiel og landfoged P. J. Fr. Boysen i Heide.

den 22. oct. efter i forening med den provisoriske regering at have udarbejdet en frie statsforfatning for hertugdømmene, hvilken af den fælles regering blev annerkiendt, til freden er sluttet.

De mænd, der hidtil have forestaaet regeringen, have viist utrættelig flid og virksomhed og have i sandhed udrettet meget. Gid det for den kommende tid maatte være og blive til landets gavn, hvad de have ordnet. Vist var dette hensigt som villien, og gid fred og roe med god forstaaelse mellem de forskiellige landsdele, snart maatte vende tilbage igien; hvor lykkelig var mand her i landet før, uden at mange, mange vidste at paa-skionne det, men disse skrivere og snakkere have saaet tve-dragts sæd, som disværrer got er trivendes og voxen . . .

1848 10/11 . . . Theodor med Niels til Tønder paa quæghandelen, men kiøbte ingen, da priserne vare for høye . . .

1848 22/11 . . . Samtalede med Matthiesen angaaende den stakkels Drøhse, men ham vil disværrer ved enkelt mand ey være at hielpe, hans giæld er stoer; tilbød at tage andeel, saafremt Matthiesen og Nagel kunde virke noget til sand gavn for ham; hvor er denne mand, berøvet sit embede og levebrød i sine alderdomsdage, dog saa meget at beklage og er allene konen skyld i hendes trange kaar som i sit med børnenes . . .

1848 30/11 . . . I vores land svæver endnu alt i det uvisse og med forbittret fiendtlig sind staaer mand disværrer mod hinanden.

1848 7/12 . . . Den nye herredsfoged Thorup bivaanede første gang tingdagen i dag. — Brasens gaard, som var solgt, approbation forbeholden for 7000 rdlr., er der siden budt 500 rdlr. mere paa; forunderlig mand vil betale denne eiendom saa overdreven dyrt ved disse usikkre tider, vi leve i.

1848 13/12 . . . Uventet kom denne aften Ferd. og kort efter

1848 22/11. Drøhse = herredsfoged i Tønder Marcus Gerhard D. Matthiesen, se noten til 1848 25/4.
Højer.

1848 7/12. Jacob Thorup, herredsfoged 1848—57. Brasens gård blev 12/12 1848 købt af Hans Christian Hansen, søn af kniplingskræmmer Dines Hansen, Møgeltønder. J. Wulff ville gerne have købt gården til Ferdinand, men ikke til den pris.

Hochb. hiem og vare tilfredse med resultatet af deres reise, og er os dette især kiert med hensyn til kniplingshandelen, da Hochb. herved finder sig opmuntret til at paaagte det danske land og her søge afsads for sit fabrikat; han var vel og munter, ligesom Ferd., og Gud ske lov, at vi alle kunde glæde os til sundhed.

... I Rendsborg har der været røre mellem militaeret, men som dog er bleven ordnet igien ...

1848 15/12 ... Efter indbydelse tog ieg mod aften fod i haand og gik til Trøzburg, hvor i anledning af den nye herredsfoged Thorups herværelse var giestebud; sælskabet bestod af 14 personer, hvoriblandt 3 præster, alle ægte exalterede danske, sært at mand ogsaa ville anvitere mig. Nagel med Stadager komme iust, da ieg ville tage bort ...

Ved afskeed blev siungen den danske kriegersang: Den tappre soldat!, hvor især præsterne ret ivrige sange med. Sal. pastor Lautrup ville neppe have gjort dette. Vores nye herredsfoged lader til at være en sindig betænkksom mand, der haabentlig vil rygte sit kald med villie at fremme alt gavnlige.

1848 21/12 ... Hørte i gaar var kommen tydske tropper, sandsynlig for at exequere skattevegrer, og vil det maaske komme de Medolden, Reisbyer etc, dyrt, at de med magt har villet sætte sig imod skattebetalingen, foriaget flere militair, som skulle inddrive samme. Flere tusinde skal være rykket til Apenrade og videre nør paa. Als er bleven betydelig med danske tropper forstærket, truende staar mand mod hinanden, og det seer krigerisk og farlig ud.

1848 27/12. [Højer] ... Ubehagelig var det mig i gaar, at først en trop, for det meste drenge, toge, den tappre landsoldat syngende, apotheket forbi, men siden kom med music det modsatte partie, istemmende Schleswig-Holstein meerumschlungen med matadorerne i Høyer til følge, der især vare høyrøstede for Nagels huus, og vidnede om, at fred og god forstaaelse, hvad det politiske angaar, ey var hjemmehørende her, og at især Nagel stod ilde anskreven. O, vilde han efter min formaning dog blot passe sit apothek og ey blande sig i politiske ting, da gjorde han

vist vel mod sig, mod kone og barn, men fædrelandskierlighed vildleder disværrer ham og lader ham glemme, hvad han skylder sig og familie.

1848 29/12. . . . Jeg gik til . . . Storde, hvor ieg tilstillede Chrisitane et par theekopper med dronningens navnetræk og 8. sept. 1848 og gjorde hende en stoer glæde ved dette som med mit besøg, da ieg ey har været der i lang tid. . . .

1848 31/12. . . . Havde formiddagen den skræk, at der gik ild i kakkelovnen i rørene, der brændte længe og fyldte huset med røg og qualm. Got røret ey berører træ eller andet brændbar. Havde dette været tilfældet, kunde aaret have endt sørgelig for os, og vi berøvet huus samt en stoer deel af vore eienomme. — Lovet være Gud at vi slap med skrækken derfra. . . .

. . . Sørgelig berørte verdensbegivenhederne vores land i afvigte aar. Vor gode konge døde d. 20. jan. og med ham gik landets roe og lykke til grunde. Kort efter Fr. VII havde tiltraadt regieringen, opstoed revolte i Kiøbenhavn, og kongen blev tvungen til at afskedige det gamle ministerium og indføre et nyt med andre principer. Denne begivenhed afbenyttede augustenburgerne vist med hensyn til arvefølge, erklærede i forening med flere af landets dueligste mænd kongen for ufrie, ilede i spidsen af lidt militair fra Kiel til Rendsburg, hvor denne fæstning uden modstand overgav sig, en provisorisk regiering blev indsat, som forundelig nok, strax blev annerkiendt; siden bleve stænderne indkaldte for begge hertugdømmene at ordne landets anliggender og udarbeide en nye forfattning. Nu opstod krieg, de danske rykkede ind i landet, besatte Schlesvig med omegn, men nu kom preusse og andre tyske tropper insurgenterne til hielp, en trefning fandt sted ved Rendsburg-Schlesvig, de danske maatte vige, forlade fastlandet og toge over vandet til øerne. General Wrangel rykkede nu ind i Jylland, besatte Col-ding, Frideritz og Weile, men formedelst diplomatiske underhandlinger, maatte han rømme Jylland og trække sig tilbage til hertugdømmene. Omsider blev vaabenstilstand sluttet i Malmøe, der skal vedvare til 1. marts. Om fred underhandles nu i Lon-

don, men Gud veed, om samme vil vorde sluttet, da ingen af parterne vil give efter og begge paastaae at have ret. Stoer er disværre giensidig forbittrelsen; de danske hade, foragte og bagvaske de tydske, ligesaa de tydske de danske, og vil der vist hengaae lang tid, før dette nationalhad udslettes; hvor sørgelig dette; mand befandt sig giensidig saa vel ved at gaae broderlig med hinanden haand i haand, det almindelige vel blev derved fremmet, og vee disse skrivere og snakkere, der har frembragt denne misforstaaelse, der siden af egennyttige som forfængelige havesyge blev saa rigelig udbyttet.

Den hedengangne gode konge Chr. VIII, der saa inderlig elskede sit folk, tysk som dansk, saa gierne ville fremme alles, det almindelige vel, havde paatænkt og forberedt en frie forfatning tilsvarende vor tid, hvorpaa han arbeidede til sin sidste time slog, og som blev bekiendtgiort strax efter hans død ved sønnens trohnbestigelse, høstede ringe løn for sin gode villie som vise bestræbelse, blev miskiendt af tysk som dansk, og mand bander i stæden for at burde velsigne hans minde, men hos mig, som vist hos enhver rolig fornuftig tænkende vil han til sidste stunde erindres med største høyagtelse og taknemmelighed.

Det ubesindige folketog, fra Ribe udgaaet, mod Tønder — hvortil ogsaa herredsfoged Brasen tvang dette sogns beboere til at tage deel — findes anført 10de april, og kunde mand glæde sig til, samme ey havde videre sørgelige følger, at en indbyrdes krieg ey fremstod.

Ogsaa min sviegerson lod sig ved patriotisme forlede til at tage deel i den politiske røre, ved at udbrede danske skrivter og proclomater, hvilket havde til følge, at han først maatte flygte, efter sin hiemkomst bragd som fange til Tønder, hvor ieg fik ham frie, men siden blev afhentet igien og ført til Bredsted, hvor han som fange sad i 10 uger. . . .

Aaret var iøvrigt i det hele frugtbar, men da ald speculation standser, kornpriserne usædvanlig lave. Rug 5 á 5 mk. 8 s., i Ribe endog 2 mk. 12 s., byg 2 mk. 12 s. á 4 mk., havre 2 mk., boghvede 2 mk. á 2 mk. 8 s. Men mand holder her tilbage og vil

endnu ey sælge til saadan priis. Uldhandelen gik ringe, af iydsk uld blev intet kiøbt, mærsk uld kuns [?] pund, der tildeels henligger endnu, ligesom en deel fra forrige aar, hvor der vil tabes mange penge paa. Med mine sønners bomuldstøy gik det got, men med kniplinger ringe.

(Fortsættes)